

Mataio Yesuhât Den Pat Âlep̄ne Mataion̄e kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlip̄ne yengât kutyēne
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânenn̄e, yamâ kut̄ne Awaraham sâm, yâkât senâmbâ gât̄ne Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlebâ Yesu teteop yamâ Anitâne hângângumu giop. Otmu Awarahangât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyēne yuwu.

² Top̄ne katmâ Awarahangât nan̄ne, kut̄ne Isaka sâm ya teteop. Isakahât nan̄ne Yakop sâm ya teteop. Yakopgât nan̄ne Yura sâm, ya teteop. Otmu imilip̄ne dondâ meyehop. ³ Yurane imbi âlâ, kut̄ne Tama sâm, ya miop. Yaneâmâ naom yâhâp meyehop, yâk yetgât kutyet̄ne, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nan̄ne Hesoron teteop. Hesorongât nan̄ne Lam teteop. ⁴ Lamgât nan̄ne Aminarap teteop. Aminarapgât nan̄ne Nason teteop. Nasongât nan̄ne Salamon teteop. ⁵ Salamon̄ne imbi miop yamâ kut̄ne Lahap, yaneâmâ nanyet̄ne Boasi miop. Boasīne imbi, kut̄ne Lut sâm, ya memu yâk̄ne nanyet̄ne Owet sâm ya miop. Owetgât nan̄ne Yese teteop. ⁶ Yesehât nan̄ne Dawiti teteop.

Dawitīneâmâ lok kutdâ otmâ manmâ buk̄ne, kut̄ne Uria sâm, yâkât imbi hârem mewangiop. Imbi yane nanyet̄ne Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nan̄ne Lehowoam teteop.

Lehowoamgât nanŋe Awia teteop. Awiahât nanŋe Asa teteop. ⁸ Asahât nanŋe Yosapata teteop. Yosapatahât nanŋe Yoram teteop. Yoramgât nanŋe Usia teteop. ⁹ Usiahât nanŋe Yotam teteop. Yotamgât nanŋe Ahasi teteop. Ahasihât nanŋe Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nanŋe Manase teteop. Manasehât nanŋe Amon teteop. Amongât nanŋe Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nanŋe Yekonia teteop. Otmu imilipŋe nombotŋe meyeop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutŋe Bawilonia sâm, yan tâmbâlipnenŋe yengât kasalipyenŋe taka yongom kiom tuhuyiŋgiwi. Kiom tuhuyiŋgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyekŋetâ yâk yengât hoŋ bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kakŋan Yekoniahât nanŋe, kutŋe Salatîe sâm ya teteop. Salatîehât nanŋe Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nanŋe Awiuru teteop. Awiuruhât nanŋe Eliakim teteop. Eliakimgât nanŋe Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nanŋe Sarok teteop. Sarokgât nanŋe Akim teteop. Akimgât nanŋe Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nanŋe Eliasa teteop. Eliasahât nanŋe Matan teteop. Matangât nanŋe Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nanŋe Yosep teteop. Yosepgât imbi sâŋetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Marianaêmâ Yesu miop yamâ Anitâŋe hângângumu yâkâlen gemu miop ya nâŋgâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaŋetâ gaŋetâ tânâmyenambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlebâ lok komotŋe komotŋe tetem gaŋetâ ya yengât sen yaŋe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaŋetâ gaŋetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yaŋe men-

duhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yanak manmâ ganjetâ ganjetâ Anitâne nanne tihitnenne olâk sâh hângângumu yuân giop sen yan menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesune giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

Yesu teteop

(Luka 2:1-7)

¹⁸ Anitâne Yesu hângângumu gemu Maria ne miop yakât topne yuwu tap. Mâmâne Maria yamâ Yosepgât pat kuwan giwi. Yâhâmâ sihan iknjiâk iknjiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Maria mâmâne otbangimu, lokne orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya tepne olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepne Anitâhât den tân tânjâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiñane yuwu nângâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihiwi. Yamâ benne lok nombotne orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâne lok sen senân watmune anjukmap,” yawu sâh biwiñanâk nângâm manop. ²⁰ Yawu nângâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâne yuwu sâh ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâh ekghomune nângâ. Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Maria mâmâne otbangimu tepne oap. Yawu gârâmâ gâne ki nângârâ bâlewup. ²¹ Yâkne nanne membuap. Nanne memu kutne Yesu kunbuat. Yâhâ kutne yakât topne yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Anelone yawu sâh Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâh Yosep ekuop ya nângâmu ârândân otmu imbiñe memu orowâk manowot. Yawu

manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepne naom ya kutne Yesu sâam kunop. Yakât topne teteâkgât Anitâne emet inânjan yuwu sâamu poropete âlâne kulempuop.

“Imbi sihan âlâne naom membuap. Yâhâ kutne âlâmâ Imanue sâam kunbuap.”

Yawu sâamu kulempuop. Kut kunop yakât topneâmâ yuwu tap. Anitâne nen orop sâap ârândânâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutne Herot sâam, ya manop. Sâap yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâam yan manowot. Kapi yan Mariane Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotne nânġân nânġanyene papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topne nânġâne sâam emetsenŋe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipne yuwu sâam âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yengât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâam kapi kâlepnehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâam âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nânġâm lok kutdâ Herotne nânġâm yâkne pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nânġâm gorâwanġiop. Otmu bukulpnane gurâ yawuâk nânġâm gorâyġiop. ⁴ Herotne den pat ya nânġâm hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâam

âiyongop. “Anitâñe hâmbâi hângângumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topñe eknohoñetâ nâñgâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topñe yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yengât kunyeñe otmâ galem yongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nâñgâñetâ yahatbuap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâñetâ Herotñe naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topñe nâñgâwe sâp pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâp âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topñe ekuwi. ⁸ Ya sâñetâ yuwu sâp ekyongop. “Bâiñ, âlepñe yen Betelem kapiân ariñet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoñetâ nâku yawuâk ari ekmâ herone otbâñgim mepae-wom.” Yawu sâp kâityongop.

⁹ Yawu sâp kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yañe kulet sâp dâiyekmu ari emet mâpuñan lañinñe hâumu siliñ siliñ sâmu ekbi. Yañe yâhâpñe torokatmâ yawu hâumu siliñ siliñ sâmu ari naom tipinñe emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tambonân tatmu yelekmâ herone nâñgâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukñe suksuk âlepñe nanñe âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetñan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâp ari den pat yu ki ekumai sâp Anitâñe ekyongop. Yawu

ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepne Yesu mâmâneit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâam âwurem arinetâ Yosepne aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâne yuwu sâam ekuop. “Sâamune nângâ. Herotne Maria nanjahât hâkân otmâ hilipguwom sâam nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari mannetâ nâne den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânjan Anitâne poropete âlâ den ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Nannañe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Anelone Yosep ekuop yanâk imbiñe naomne meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonne teteop.

Herotgât tembe lâulipñane Betelem yengât nanlipyene yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yañe Herot kâimbonmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yanak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmâñane memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotne tetewi. Yakât otmâ Herotne tembe lâulipne hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlânâ tai yan nimnaom titipâ tetenetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânjan umatne ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutne Yeremia

sâm, yâkŋe yuwu sâŋ kuleŋguop yakât bonŋe teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutŋe Lahe sâŋ, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem manŋomai ya yengât nanlipyeŋe yongŋetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimi nombotŋe ya ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotŋe sâmu nanlipyeŋe kerehâk yongŋetâ muwi yan bonŋe teteop.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotŋe mumu yanâmâ Yosepŋe Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâŋ ekuop. ²⁰ “Mariahât nanŋe hilipguwe sâŋ kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân ariŋet,” Yawu sâŋ ekuop. ²¹ Yawu sâŋ ekumu hân ya pilâm Yosepŋe imbiŋe naomŋe dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ ekumu kuleŋguop ya bonŋe teteop.

²² Yâhâ Yosepŋe âwurem ari den pat yuwu nâŋgâop. “Herotŋe mumu yaŋak nanŋe kutŋe Akelao sâŋ, yâkŋe âwâŋahât welâmŋan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sâŋetâ nâŋgâop. Den ya nâŋgâm nanŋe hilipgumap sâŋ gorâwaŋgimu Yuraia hân pilâm ariwe sâŋ biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutŋe

Nasaret sâmb, yan manbi. Otmu emelâk emet inânñan poropete âlâñe den yuwu kulemguoop ya bonñe yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi amboñe.”

Yawu kulemguoop. Yosepñe imbiñe naomñe meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonñe teteop. Otmu yan manñetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuñe Yoane Baptistis yâkñe âi topñe katbe sâmb Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâñe ari ekne sâmb arinjetâ yuwu sâmb ekyongop. ² “Anitâñe tihityeñe otbe sâmb oap yakât orotmemeyeñe kinjon ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manñet.” Yawu sâmb ekyongop.

³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâmb, yâkñe Yoanehât nânğâm lohimbî biwiyeñe pâron sâmb kuwihaknomai yakât kulemguoop. Den yakât bulâñe ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen arinomai ya yuwu sâmb ekyongowuap. “Lok kutdâñe tohowuap yakât kaweñe mem pitim mâtâp mewanginjet. Otmu pumñe lauñe uk sâmb huruñ sâmb, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ talâk.”

Yawu sâ m ekyongop. Den yawu kulemguop yakât bulâne ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneje poropete âi ya topne katmâ tuhuwe sâ m lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senne âlâlâ, hâk katipne, me petne, yamâ songo âlâ, kutne kamele sâ m, yakât somotne mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topne yane mem sâhâ m kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nengopdâ, gongaran, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunne Yerusalem ya ambolipne otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlânmâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipne nombotne yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orot-memeyene bâlene otmâ gawi ya kerehâk sâ m teteaknetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otjetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotne yâkne toen mem katnenehâk sâ m yâkâlen ariwi. Arijetâ yekmâ yuwu sâ m ekyongop. “Yenâmâ lok perâkne. Otjetâ bâlem gamap yakât matne Anitâne menjet sâmu yakât yeneâmâ kingityenahât otmâ bâlene ya pilai mâne âlepne otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângânetâ ki ârândân oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâne mansain. Yakât otmâ Anitâne nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâ mune nângânet. Anitâne sâmu kâ t yune Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matne hâmbâi menomai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâum sâ mune nângânet. Emelâk unam sâ tne katmu tap.

Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlân sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya sâm tetem Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinjetâ toen mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topŋe katbuap yâhâmâ wâtŋe pato tatbaŋgiap. Yakât otmâ nâŋe yâkât itâkat ya gurâ mem kêpekâmâ golewanŋiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwoŋgât dop gurâ ki tap. Nâŋeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkŋeâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hânŋângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotŋe manman âilonŋoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotŋeâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai.

¹² Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikŋiâk ikŋiâk katmai. Nenenjahât pat otmâp ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenenjahât pat otmâp yamâ mem pilâmai. Yakât dopŋeâk yâkŋe taka biwinenjahât topŋe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topŋe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋeŋe yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nânŋâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.

(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

¹³ Sâp yanâmâ Yesuŋe Galilaia hân pilâm Yoaneŋe toen mem katnehâk sâm yâkâlen ariop.

¹⁴ Arimu Yoaneŋe ekmu umatŋe otmu yuwu sâm ekuop. “Gâŋe nâ toen mem katnekdâ ârândânŋ

otbâp. Yamâ gâne nâhâlen takarâ nângâmune umatne oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmu sâop. “Anitâne sâm kalop ya otmutne nângâmu ârândân otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoanene nângâmu ârândân olop. ¹⁶ Nângâmu ârândân otmu toen mem katmu ginjan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne kembâ hâtgum ge Yesu mâmâne otbangiop. ¹⁷ Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâne yuwu sâm ekyongop. “Ya eknet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinane yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

*Satanne Yesuhât biwinahât topne ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)*

¹ Otmu weke bâlene ya yengât kunyene, kutne Satan sâm, yâkne Yesuhât wâtne tatbangiap me bia ya ekmâ biwinahât topne nângawe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtne houŋ sâop. Yawu otmu yanâk lohotne olâk sâm Satanne yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonjanâk Anitâhât nanne mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonjanâk Anitâhât nanne bulâne mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepne yarâke yamâ benne Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâne haonmâ ârândân tihitnenne otmap.
Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenne miangim

manmâ yâhânongât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâņe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunņe ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâņe den eknohoat ya ki nâņgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanņe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukņahât gimbâņan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanņe yuwu sâm ekuop. “Anitâņe sâmu den âlâ kulemgowi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teņ sâmapgât Anitâņeâmâ aņelolipņe hâņgânyongomu ge tihitge otrjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâņanâk Anitâhât nanņe mansat otmuâmâ yupâ soņ pilâm kioņ. Kioņdâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâņgâwom. “O, bulâņanâk lok yuâmâ Anitâhât nanņe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâiņ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâņe tihitnenņe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâņe den eknohoat ya nâņgâmune tâņât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumņe gip gipņan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânņe hânņe lok kutyenņe pato ya yenġât senņe âlâlâ dondâ tatyinġiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senņe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâņe yukât kunyenņe manman. Gâņe mepaenek-buat yanâmâ senņe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâņe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom.
Otmu yâkât den konohâk tem lâum hon
bawaŋim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya
lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekmâ ari.” Yawu
sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk
himbimâmbâ anelo nombotŋaŋe ge tihitŋe otmâ
tânguwi.

*Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yinŋiop.
(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)*

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakŋan lok kutdâ âlâ,
kutŋe Herot Antipa sâmu, yâkŋe Galilaia yengât
galem manop. Yâkŋe sâmu Yoane mem pâi
emetŋan katŋetâ talop. Pat ya nâŋgâm Yesuŋe
yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret
kapi ya wangim kapi âlâ, kutŋe Kapanaum sâmu,
kapi yan hân âlâ kutŋe, Sewulun yet Naptali sâmu,
yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ
dengân âlâ, kutŋe Galilaia sâmu, yakât ginŋan tap.

¹⁴ Yesuŋe kapi yan ariop yakât emet inânŋan An-
itâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâmu, den ekumu
kulemguop yakât bonŋe teteop. Den yamâ yuwu
tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipŋe yamâ
Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai.

¹⁶ Yan tainŋe biwiyenŋe maŋguakmâ kopa olop.
Otmu omoŋ bâlenŋan manmâ mumuhât pat
otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ laŋinŋaŋe
siliŋ siliŋ sâmu biwiyenŋan hâumu haŋ sâmu
keterakyinŋiwuap. Yawu otmu topŋe ekmâ
nâŋgâŋetâ biwiyenŋan hâuwuap.”

17 Den yawu tap. Yesuŋe kapi yan ari manop yan den yakât bulânge teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitânge tihityeŋe otbe sâŋ oap. Yakât otmâ otŋetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ kinbuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe imbât meyhohop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)*

18 Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetŋe Simon yet Anderea. Ataŋahât kutŋeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutŋe âlâ Petoro sâmai. Yâhâ imiŋeâmâ kutŋe Anderea sâŋ, yâhâmâ denŋân tânâmŋan ba iŋan itânge toen pilâm kinowot. 19 Yawu otmutâ Yesuŋe yelekmâ yuwu sâŋ ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerenŋe yuâmâ iŋan dâim mansawot. Yâhâ nânge meyeleksan yanâmâ nâhât wâtŋan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. 20 Yawu sâmu yanâk iŋangât senŋe âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

21 Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetŋe Yakowo yet Yoane sâŋ, Yeweri nanyâhâtŋe. Yâhâmâ âwâyetŋe orowâk iŋan itânge gârem kinbi. 22 Yawu otmutâ Yesuŋe yotgonmu in yawu âwâyetŋe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

*Yesuŋe lohimbi dondâ mem hengemyongop.
(Luka 6:17-19)*

23 Yesuŋe Galilaia hânân miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitânge tihitnenŋe oap yakât den pat âlepŋe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatŋe topŋe topŋe yanŋe mem bâleyekmu manbi

ya hengemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutje Siria sâ, yan pen pen sâ ariop. Pen pen sâ arimu nângânetâ yanak kapi ambolipnaje yawuâk kundat mesek topne topne otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâlenaje mângâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya nrehâk meyekmâ yâkâlen tohonetâ hengemyongop. ²⁵ Hengemyongop yakât den pat sâ han tuhonetâ Galilaia ambolipne, otmu ya hâlânma kapi bâlâk nerek tatmâ arap, ya yengât kutylene pato âlâmâ Dekopoli sâ, ya ambolipnaje yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipne. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipne. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipnaje menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesu je hon bawalipne den ekyongop.

¹ Otmu lohimbî dondâne menduhuakmâ tatnetâ Yesu ikniâk pumjan yâhâop. Yâhâ tatmu hon bawalipne yâhânetâ yuwu sâ ekyongop. ² “Den bonne sâ mune nângânet.

Tepnenne heronje otmu mannom. (Luka 6:20-23)

³ Biwi nângân nângânyenaje yenjahât nângânetâ gemap. Yeneâmâ yuwu nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâne himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nângâm we âlep nângânet. ⁴ Yâhâ we bâle nângâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâne mem biwi sânduhân

katyekbuap. Yakât otmâ tepyeje herone otmu mannomai.

⁵ Menjetâ huruḡ huruḡ otmap ya yen hâmbâi Anitâḡe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâḡgâm manḡet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâḡm yakât nâḡgâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâḡe mâmâḡe otyiḡḡimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyenḡe herone olâk.

⁷ Buku nombotḡaḡe kasa otyiḡḡiḡetâ umam sâyiḡḡimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâḡe meyekmâ umam sâyiḡḡiwuapgât biwiyenḡe herone olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nâḡgân nâḡgânyenḡaḡe kepeim denḡe tiḡâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâḡe meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyenḡe herone olâk.

⁹ Otmu bukulipyenḡe orop biwi nâḡgân nâḡgânyenḡaḡe kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manḡetâ buku nombotḡaḡe hioḡakmâ ahone sâḡm otḡetâ yan mem lohotḡe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâḡe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâḡe,” yawu sâwuap. Yakât biwiyenḡe herone olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manḡetâ torehenlipyenḡaḡe nâḡgâm bâleyiḡḡim mem ge katyekne sâḡm mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiḡḡiḡetâ ki lohotḡe otmai. Yamâ Anitâḡe himbimḡât pat kuyiḡḡiop. Yakât biwiyenḡe herone olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenḡaḡe kepeim manḡetâ lohimbî nombotḡaḡe hakyenḡan sâḡm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâḡgânomai. ¹² “Âo, bonḡanâk. Anḡoân emelâk Anitâhât poropete

yawuâk otyiŋgiŋetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenŋe gurâ otniŋimai. Yawu gârâmâ yakât hâmenŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe menom.” Yawu nânŋânomai. Yakât otmâmâ biwiyenŋe heronŋe olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yengât topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmunne nânŋânet. Kâtembe ihim solân honmunŋe yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenŋan manŋetâ yan yekmâ Anitâ heronŋe nânŋâwanŋinomai. Yâhâ kâtembe helenŋan ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunŋeâmâ âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe oap yaŋe âlâ yu me ya tuhumunŋe ukenŋe âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmŋe oap sâm pilâmunŋe arimap.

¹⁴ Otmu yakât topŋe tetem henŋenŋuâkgât den âlâen hâum sâmunne nânŋânet. Lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya yengât laŋinŋe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ pumŋe sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipŋaŋe kasa yengât senyenŋan âlâ ari misiŋguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâwe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunŋe kâtâpŋan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotŋe. Lambe saum helenŋan gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya laŋinŋe pilâmap, me kapi pato tetekŋan tatmap yakât dopŋeâk yenŋe Anitâhât den lâum manŋetâ manmanyenŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu

awonɲenɲe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâɲe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topɲe

¹⁷ Otmu âlâ sâmunne nâɲgâɲet. Yeɲeâmâ nâhât yuwu mon nâɲgâm mansai. “Anitâɲe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipɲe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nâɲgâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâɲe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâɲe sâwi ya lâum manmune bonɲe teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikɲe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâɲe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senɲe âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâɲe girem den konohâk loɲgâenomai yakât bulâɲe ki menomai. Otmâmâ buku nombotɲaɲe yawuâk otmâ manɲet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yaɲe hâmbâi yakât matɲe himbimân yâhâ lok geheɲe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâɲe girem den ya biwiyenɲaɲe tiɲâk lâum manɲetgât tânyongom mannomai yaɲe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâɲe otnomai. ²⁰ Yakât topɲe yuwu sâmunne nâɲgâm heɲgeɲɲet. Yeɲe Anitâhât den lâune sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaioɲe otmai yan ki torokatnomai. Yâkɲe den perâkɲe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâɲe ya lâum manmâ yaɲak himbim manman yakât bulâɲe menomai. Yawu.

*Buku oraŋgim mannom.
(Luka 12:57-59)*

²¹ Otmu Mosenje girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe buku âlâ kuŋetâ mumbuap. Yamâ papatolipyeŋaŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nâŋgâm bâleyiŋgiwuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât nâŋgâŋetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyeŋaŋe mem den âiân katyekmâ den yiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâ hoŋ bawaŋgine sâm otnomai yan buku âlâŋe lok âlâhât nâŋgâm bâlem manbuap ya nâŋgâmu tetemu aŋgoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan hoŋ bawaŋginomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yeŋgât buku âlâ me âlâŋe kuk otyiŋgim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetetâ kaok naŋgaŋginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetŋan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetŋan tatmâ yeŋe ombeân kiâk kârik kârikŋe genomai. Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyiŋgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekŋâle ekŋâle yakât topŋe

27 Otmu den âlâ sâwe. Mosenje girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. 28 Yakât otmâ nâne yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne biwiyenjan imbi âlâhât nanjai yamâ emelâk biwiyenane otmâ tâpikguai lok yane tosa miai. 29 Yakât otmâ nâne den mâmâne âlâ yuwu sâwe. Bulâne hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâne hemgât pat otmaihât senne nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senne bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matne umatne memaihât. Yawu otmâmâ senne âlâ âlepne oap yajahâk mâtâp tâj tâjâk watmâ manman kârikjan arinomai. 30 Otmu hiliwahom hemgât pat otmaihât yawuâk bâte ne nombot yane otmâ bâlewuap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâlenjan yan kionmaihât. Yawu otmâmâ bâte ne nombotne âlepneâk tatbuap yane âi tâj tâjâk tuhum manman âilonngoân arinomai. Yawu.” Yesune den yan hâum sâop.

Lokne imbi ne ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

31 Otmu den yuwu torokalop. “Nombotnane yuwu sâmai. “Lok âlâne imbiânait manmâ yâhâromawot yamâ nângâmu umatne otmu imbi ne ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topne kulemgum bâtejan katmu ariwuap.” Yeneâmâ yawu sâmai. 32 Yakât otmâ nâne yuwu ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâhât imbi nane âlepne nanne manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâne imbi

ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikņe ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnennņe yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senņan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikņe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nâņgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerenņe yenņe Anitâhât senņan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikņe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. Yâhâ yakât topņe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yenņe yan ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâņe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâņe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikņe tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyenņe iwit kaok ya sâņetâ helenņe gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyenņe helenņe gâwu gâwu ya sâņetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yenņe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikņe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenņahât ambonņe tatmap. Yawu gârâmâ denyenņe bonņanâk sânomai. Yawu sâņetâ nâņgâņetâ ârândânņe otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekņetâ yakât matņe ki kâpekyiņginom.
(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemgui ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasaŋe senje nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matje senje nombolâk hâum gusuhutbaŋgiwuap. Me lok âlâne buku âlâhât sâtje ya kum parandaŋ pilâmu yâku yawuâk matje kum parandaŋ pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâne yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne buku âlâ mem yawu mângânetâ yakât matje ki kâpekbuap. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâne amboŋahât bâleje hân meyiŋim yaŋak kiapgâlen meyekmâ arinomial. Meyekmâ ariŋetâ mâtâwânâk yeje hân âlâkuâk yiŋiŋetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâne yeje itâ pare miakmâ umat karat otnomial yan yuwu mon sânomail. “Tânnongom itâ pare mem ari ningiŋet.” Yawu sâm ekyongonetâ ihilâk denyenje nângâm hewewenâk mem ari katyeknomail. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâne yu me ya ningiŋet sâm ulityongonomail yamâ in yawu yiŋinomail. Me lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomail yamâ ihilâk yiŋinomail. Yawu otmâ manjetâ ârândâŋ otbuap.

*Kasalipnenje yengât nângâm buku otyiŋinom.
(Luka 6:27-28,32-36)*

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sânetâ nângâmain. “Lok âlâ me âlâne buku otyiŋinomail yamâ yengu tep herone nângâm buku otyiŋinomail. Yâhâ lok âlâ me âlâne kasa otyiŋiŋetâ yengu yawuâk kasa otyiŋinomail.” Yawu sâmail. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nângâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâne lohimbi âlepje otmâ manmail ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleje ya gurâ

yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyene ihilâk buku otyiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait kakyeŋan pilânomai yamâ Anitâne lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne Anitâne mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyeŋan Anitâne pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. Umam sâyiŋgim himbim awoŋnenŋe ulitgunetâ herone nâŋgâyiŋgim nine nanne baratne bulâne mansai sâm meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋe perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenŋe kombo meyiŋgimai ya yekŋetâ lok bâlene otmai. Yâkŋe bukulipyene tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋe yen orop buku konok manne sâm tânyongonetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋe nâŋgâm bâleyiŋgimai yamâ yeŋe buku ki otyiŋgimai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune yawuâk ki ârândânŋ otmap. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe lok nombotŋe orop buku ki oraŋgimai. Yawu otmai yan bukulipyene ya orowâk buku oraŋgimai yamâ nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Lok nombotŋe Anitâhât ki nâŋgâmai yaŋe gurâ yawuâk otmai. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Himbim awoŋnenŋe manman uwawapŋe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manŋetâ ârândânŋ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topņe

¹ Yesuņe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyenane yengât nângâyinņetâ yahalâkgât yâk yengât senyenâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbiņe yenhât nângâņetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyenane yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu gârâmâ lok nombotņane senņe âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbiņe nenekņetâ yahalâk sâm lohimbi nombotņe biwiyeņe kurihiakmaiņe lok senyenan kinmâ nembe kalem otyinņimai. Yakât otmâ Anitâņe yakât hâmeņe ki yinņimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekņetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ³ Yakât otmâ yeņe lok nombotņe senņe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyinņine sâm tihângen kinmâ tânyongoņetâ yan bukulipyenane yakât topņe ki yekmâ nângânomai. ⁴ Yawu otņetâ Anitâņe tihângen ekmapņe yekmâ yakât matņe âlepņe yinņiwuap.” Yesuņe yawu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap. (Luka 11:2-4)

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeņe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotņane yeņe topyeņe kurihim lok senyenan kinmâ bukulipnenņane nengât nângâņetâ yahalâk sâm sâtņak Anitâ ulitgumai. Yeņe yawu otnomai otmuâmâ Anitâņe hâmbâi yuwu sâm ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyenan otņetâ yan yekņetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu

sâwuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkneâmâ biwinenne ekmap. Yakât otmâ yeŋe yâk orop den huhune sâm yan yok pilâm tatmâ ekunetâ nângâyinŋiwuap.

⁷ Yakât nâŋe yuwu sâmunne nângânet. Yeŋe ulitgune sâm biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topŋe ki nângâm engat yâhâp manmaiŋe yuwu nângâmai. “Nenŋe den pâŋe konok gurâ sâmunne Anitâŋe ki nângâningimap.” Yawu nângâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yeŋe yâkne otmai yawu ki otnomai. Yeŋe âwâyeŋe ki ulitgunetâek biwiyenahât topŋe emelâk nanŋap. ⁹ Yakât yeŋe yuwu mon sâm ulitgum mannomai.

“Himbim awonŋenne, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekmâ mannom.

¹⁰ Gike sâtgât otmâ aŋelolipŋe haonmâ ârândânŋ honŋ bahihimai yawuâk nenŋe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâŋe hilâm ârândânŋ tihitnenŋe otmâ dopnenŋanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbi nombotŋeŋe mem bâlenenekmâ tai ya yeŋgât nângâm umam sâyinŋim tosayeŋe pilâyinŋimain yakât dopŋeâk gâŋe umam sâningim tosanenne pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanŋe kendâningimu otmunŋe bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeŋe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.”
Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotŋeŋe sâm bâleyinŋim mem ge katyeknomai ya yeŋgât yeŋe tosayeŋe pilânetâ yakât otmâ himbim âwâyeŋeŋe yen gurâ tosayeŋe yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋeŋe

mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nângâm yeŋe matŋe yinŋine sâŋm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ bâlewuap yakât matŋe kâpekyinŋiwuap.

Bukulipnennane nângâningiŋetâ yahalâkgât ki nângânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotŋaŋe yehâhâlâk nângânetâ yahatmu topyeŋe kurihiakmâ yuwu nângâmai. “Nenne Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiŋe nenekmâ nângâningiŋetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nângâmai. Yamâ Anitâŋe nângâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyenane yekmâ nângâyinŋiŋetâ yahalop yaŋak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matŋe ki yinŋiwom.” Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toŋe kun kundenyeŋe piriakmâ somotyene hâluluakmâ âilonŋo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeŋe sot barahâk tatnomai yakât topŋe bukulipyenane ki yekmâ nângânomai. Yawu otnomai yamâ awonnenne Anitâ biwinennahât topŋe nângâmapŋe yakât matŋe yinŋiwuap.” Yawu sâop.

Senŋe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.

(Luka 12:33-34)

¹⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋm ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyinŋiap yaŋe biwi nângân nângânyeŋe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talane kumap, me selone hâreŋap, me bumbungumap me kombo otmâi.

Yakât otmâ yeŋe tatningiâk sâŋ ki aliraŋginomai. Otmu biwiyeŋe yan ki ariwuapgât nanŋan. 20-21 Yeŋe biwi konohâk otmâ nembe kalem oraŋginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Otmu himbimgât pat kuyiŋgiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)*

22 Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe ya âlepŋe tatmu yan bam gamai. 23 Yâhâ senyeŋe gara garaŋe pik sâwuap me senyeŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Biwiyeŋan Anitâhât laŋinŋe panmap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom manman âlepŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe pâlâmŋe otmâ omoŋe kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmaiât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.

(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

24 Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyit-giwuap. Âlâhât biwiŋe kepeim heronŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe

yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan bi-wiyenje arimu manmainje girawu otmâ Anitâ tem lâuwanjim mannomai? Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Yengât manman yamâ Anitâje emelâk senje âlâlâ lââtakuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenje sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakjan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonaje haonmâ ârândâj sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâje haonmâ ârândâj tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yejahât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwiliŋ otnomai.

²⁸ Yeje iri sikum me sângum lawa lawa yan biwi nângân nângânyenje hikuŋetâ dondâ bâlewuap. Yakât topje yuwu sâmune nângânet. ²⁹ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunje âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutje Solomon sâm, yâkje hâk katipje kulem melem mânunakmâ manop. Yaje hahop suriŋe sekje âlepje tetemap yakât dopje gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriŋe ekmunje âilonŋo otmap. Yawu gârâmâ ikjahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâm kinmap. Anitâje nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenjeâmâ tetem âilonŋo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân

ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenaje yuwu ki nângânomai. “Anitâne pâlamne otmâ ki tihitnenne otmâp.” Yawu ki nângâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Bulânanâk Anitâne haoŋmâ ârândâŋ tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotne Anitâhât topne ki nângâmaine sângum me iri sikum me senne âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârândâŋ otmâp. Yakât otmâ otmâian yeŋe ki torokatnomai. ³³ Yeŋe yuwu nângânomai. “Bulânanâk Anitâne haoŋmâ ârândâŋ tihitnenne otmâp.” Yawu nângânomai. Otmu lohimi nombotnaje Anitâhâlen biwiyenaje kepeinet sâm yâkât den ekyongonetâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonnenne topyene nângâmapne dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai. ³⁴ Yeŋe umatne topne topne teteyingiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nângâm ki biwi yâhâp otmâ nângâm kiwilinomai. Senne âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenne kinbuap me bia yamâ himbim awonnenne iŋjak nângâmap. Yakât ki gorâningimu nenne biwi yâhâp otmâ nângâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuŋe yawu sâop.

7

*Bukulipnenne ki sâm hâreyinginom.
(Luka 6:37-38,41-42)*

1 Yesuje den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâne yengât den sâm hâreyingiwuap. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yengât den ki sâm hâreyinginomai. Yâhâ yeŋe buku nombotŋe sâm hâreyinginomai yamâ yeŋe otnomai yakât dopneâk Anitâne yen sâm hâreyingimu matŋe menomai. 2 Yâhâ yeŋe senŋe âlâlâ yu me ya otyinginomai. Dop ya tâŋ tâŋâk Anitâne yen gurâ mem purik katyingiwuap. 3 Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipŋe pato tap ya ki eŋakmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâuwat. 4 “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihawe.” Gâ yawu mon sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. 5 Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilakmâ yanâmâ bukukahât senŋan wahap tatbuap ya hâlulum pilâwanŋiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukukahane otmu kiŋoŋ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

6 Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe sotnenŋe sâsâŋe ya um yan buku ondrop yengât soso ya wanmunŋe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenŋe um wanmunŋe nembuap yanak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkŋe ki kilikmain. Hâkŋe ki kilikmaingât otmâ hâknenŋe kukŋe ki nâŋgâmap. Gârâmâ mem lohotŋe tuhune sâm sot um wanŋom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topneâmâ yuwu. Nenŋe Anitâhât pat kukuŋe ya lok ihilâk ki

katyinqinom.” Yesuqe yawu sâop.

*Tihit Amboqe yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)*

⁷ Yesuqe yuwu sâam ekyongop. “Yeqe wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgunetâ âlepne nângâyinqiwuap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeqe buku âlâhât emelan yâhâne sâam, “Wâe tat me?” sânetâ nângâyinqimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopneâk Anitâ ulitgunetâ nângâyinqiwuap. Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgumai yamâ âlepne nângâyinqiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepne iknjak mâmâne otyinqimu biwiyene sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâam otnomai ya gurâ âlepne meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâamune nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâhât nanqane po wanqimu âwâne ulitgumu yan âwânane ki nenene ya wanbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotqane Anitâhât topne ki nângâm hejengumaine nan baralipyene yawu otyinqimai. Anitâ awonenne himbimân tatmapne nen ikniâk ikniâk topnenne ekmâ nângâmap. Yakât otmâ yeqe otyinqimai ya wangim lok âlâ me âlâne yu me yakât ulitgunetâ ya gurâ tân tânâk yinqimap. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete qane Anitâhât den kâsikum yinqiminiwi. Yakât topne yuwu tap. Bukulipyenane tânyongonetgât nângâmai yeqe gurâ nângâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuqe den yawu sâam ekyongop.

*Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)*

13 Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâne yan arimai. 14 Yâhâ manman kârikñahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikne otmu bârân bârân, yanâmâ lok sambene ki arimai. Lok konok konokne arimai. Yenâmâ manman kârikñahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinomai.

*Nak topne topne
(Luka 6:43-44)*

15 Otmu âlâ sâmune nângânet. Poropete lok nombotñane engatyeñajak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yanêâmâ lohimbiñe nenekmâ topnenne nângâmai sâm moroakmâ orotmemeyene bâlene kurihim mansai. Topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yengât topyene ekmâ nângâm galemyene tinâk otmâ henñgunomai. 16-18 Yâhâ yeñe topyene nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nak esenne omoñ omoñ pilâmap yanâmâ bonne bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbanñumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu giñ gârârân yañe ham ki otmap. Otmu hamne giñ gârârân ki otmap. Yamâ topyene ikñiâk ikñiâk. 19 Yawuhât nak âlâ bonne bâlene yamâ kârâm pilâmunne mum harañ harañ otmu kâlâwân umunne semap. 20 Yeñe den yu nângâm henñgum poropete lok perâkne engatyeñajak

otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyeņe nâņgâm heņgeņgunomai. Yawu.

Lohimbi perâk

(Luka 13:25-27)

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâņe mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekņe himbimġat pat ya ki otnomai. Himbim awoņnahât tem lâum manmaiņeâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâņe sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, ġâ nâņġâ. Nenņe denġe sâm haņ pilâmunņe ariop. Otmu ġâhât âi tuhumm weke bâleņe lok mângâeyehop ya watyিংimunņe ġaiakmâ ariwi. ġâņeâmâ mâmâņe otningirâ kulem topņe topņe mewin.” Yawu sâmb buiaknomai. ²³ Yawu sâņetâ nâņe matņe yuwu sâmb purik pilâyিংiwom. “Nâ yeņe den yai ya nâņġâmune ki teteap, pâpġuan. Yeņe nâhâlen biwiyenġe ki kepeim manbi ġârâmâ nâhât komot bulâņe ki otmâ mansai. Yeņe orotmeme kiņġoņ maņġoņ manminiwi yakât keterakņetġât naņġan,” sâwom.

Lok nâņġân nâņġânņe orop otmu lok kopa

(Luka 6:47-49)

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâņġânġet. Lok âlâ me âlâņe nâhâlen ġaņetâ den ekyongomune nâņġâm heņgeņġum lâumaiņe dop yuwu mansai. Lok nâņġân nâņġânne orop yaņeâmâ emet tuhune sâmb hân kendâm saran kâkâlep yaņe kânâņġâm emet tuhġetâ tiņ tiņ kinbuap. ²⁵ Yawu ġârâmâ to mososoņ mem ġâsuk ġâsuk tuhumu emet ya ŋiwiņ ŋiwiņ sâmb ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ

me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeâmâ yuwu. Lok kopa nombotjane emetyene tuhune sâh hân kendâm saran kakneâk kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhujetâ emet ya saranje kandi kinbuap. Yakât otmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâh ge imbuap. Yawu.” Yawu sâh ekyongop.

Yesuje Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuje Anitâhât sâtgât den ya topjambâek sâh tetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtnje otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topjambâek yap yuje Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuje henjeguop.

(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

¹ Yesuje den ya sâh pesuk pilâm pumnehembâ gemu lohimbî dondâne watmâ ariwi. ² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopje Yesu ekmâ yan gotjan bam yuwu sâh ekuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topje topje biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanjan. Yawuhât nângânihirâ hâk bâle yuje pesuk sânihîâkgât nanjan.” Yawu sâh âikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâh ekuop. “Nângâhîhian. Âlepje, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâh walipgumu yanâk biatbangimu âlepje olop. ⁴ Yawu otmu Yesuje

yuwu sâm ekum hângânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotņe ki sâm tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseņe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewanggiop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmâmâ yakât topņe nângânomai.” Yawu sâm hângângumu ariop.

*Yesuņe hoņ bawa âlâ henņeņguop.
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesuņe yapâ pilâyekmâ gem ari ikņe kapi tipiņe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyeņe âlâņe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoņ bawa âlâ mesek sâtņan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepņe ari henņeņguwom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepņe bia. Yakât gâņe nâhât emelan ariwuatgât ki naņgan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoņ bawane ya âlepņe otbuapgât naņgan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaņe nâ gurâ buku nombotņe yengât kunyeņe sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariņet sâmune âlepņe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhujet sâm âi yiņgiman ya gurâ âilonņo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepņe otbuapgât naņgan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuņe nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betņan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne

pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuņe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanġan. Isirae yeņġâlen ġâtņe âlâ me âlâņe lok yuņe oap yuwu âlâ ki otņetâ yekman. Lok yuņe nâhâlen biwiņe kepeim den yap yu ekmune âilonġo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâņet. Hâmbâi lok topņe topņe, emetsenņe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyeņe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manņetâ Anitâņe tihityeņe otbuap. ¹² Yawu ġârâmâ emelâk Anitâņe yeņġât sâm pat kuyiņgiop ya lok ondop mem yingimu yeņeâmâ hâmbâi belângen ari hem nâpumņan kionmâ hâhiwin bâleņe nângâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâm ekyongop. ¹³ Benņe tembe lâu ya yuwu sâm ekuop. “Ġâņe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâņe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hoņ bawa mesek kuop ya hâkņe sânduk sâmu âlepņe olop.

*Yesuņe Petoro hewunņe mem heņgeņguop.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)*

¹⁴ Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunņe mesek pato kumu hâkņe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekuņetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatņe biatmu hâkņe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatņetâ yan emetsâpņe olop.

¹⁶ Emetsâpņe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipņe weke bâleņeņe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otņetâ Yesuņe sâmu weke bâleņeņe ya yeņġâlebâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya ġurâ yawuâk

yâkâlen dâiyekmâ arinjetâ hêngemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânjan poropete âlâ, kutnje Yesaia sâam, yâkne den kulemguop ya yan bonje Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topne topne teteningiop yamâ yâkne mâmâne otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâne teteâkgât Yesune lohimbî kinjitne orowâk mem hêngemyongop.

*Lok yâhâp Yesu watde sâam olowot.
(Luka 9:57-60)*

¹⁸ Mem hêngemyongomu lohimbî dondâne mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâam yakât hon bawalipne ekyongomu wanga mem dengân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâne yuwu sâam ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâamu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâamune nângârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwiñan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakñan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâamu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâam ekuop. “Lok pato, nâ awonje bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâamu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbî nombotne pâlâmne biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yañe kurihiñet. Yâhâ gâmâ yiwerene nâ orowâk arirehât nanñan.” Yawu sâop.

*Yesuŋe siru kuwaŋgimu nâŋ nâŋ sâop.
(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)*

²³ Den yawu sâŋ tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatŋetâ denġân tânâmŋan siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ²⁵ Yawu otmu waŋga kâlehen to gemu guhulakbe sâŋ olop. Guhulakbe sâŋ olop yan Yesu waŋga hâmeŋan aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu hoŋ bawalipŋaŋe mândem yuwu sâŋ ekuwi. “Pato, toŋe harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâŋ mândewi.

²⁶ Mândenġetâ sâop. “Wongât yen kiŋgityenġahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe yen ki naŋgai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe yeŋġât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomġât dop ki tap” yawu mon naŋgai?” Yawu sâŋ yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ²⁷ Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

*Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋġâlen ariwi.
(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)*

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu denġân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâŋ, yan ariwi. Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ ariŋetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ eŋakbi. Yâhâ ya yetġât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâŋġâyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelek mâ kiŋgityenġahât

otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetņe yawu. ²⁹ Yesu orop enjakbiân weke bâleņe mângâeyelekbiņe yuwu sâm ekuwi. “Gâ Anitâhât nanņe mansat. Gârâmâ gâņe hâhiwin umatņe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâņe girawu otningiwe sâm takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlânġmâ bau kiņgitņe orowâkņe tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinņetâ yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâņe watnenekbe sâm oat otmâmâ âlepņe watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sâņetâ sâop. “Âlepņe nanġai yawuâk otņet.” Yawu sâmu yâk yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otņetâ bau yaņe sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoņ sâm dengânân kionņetâ haranyongop. ³³ Haranyongomu yan bau galemymgom manbiņe ekmâ sururuk sâm ari kapi ya ambolipņe ekyongowi. ³⁴ Ekyongonņetâ nânġâm kuk otmâ Yesuņe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nânġâm kapiyenġambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

*Yesuņe lok pareņe yâkât tosa pilâwanġiop.
(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)*

¹ Yawu nânġâm ekuņetâ Yesuņe honġ bawalipņe meyekmu kapi ya pilâm wanġaen yâhâm âwurem ikņe kapi, kutņe Kapanaum, yan ariwi. ² Ari kinņetâ yapâ lok pareņe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinņetâ Yesuņe biwinġahât topņe ekmâ nânġâm lok pareņe ya yuwu

sâm ekuop. “Anitâñe tosahe yiwerenñe pilâhihiap.”
Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningi-
miniwi nombotñañe den sâop ya nâñgâñetâ bâlemu
yuwu sâwi. “Anitâ ikñak konok tosanenñe âlepñe
pilâningimap. Lok yuñeâmâ Anitâ mem ge katmâ
wangiwe sâm oap. Yawu otmu ki ârândâñ oap.”
Yawu sâm Yesuhât nâñgâñetâ bâleop.

⁴ Nâñgâñetâ bâlemu biwiyenahât topñe ekmâ
yan yuwu sâm ekyongop. “Yeñe nâ nekñetâ lok
bâleñe otmu yan biwiyenañe yawu nanñai. Ya
nâñgâmune ki ârândâñ oap. Yakât yuwu sâmun
nâñgâñet. ⁵ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan
otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâñe tosahe
pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek
yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶ Yakât
nine topne yuwu sâmun nâñgâñet. Nâ An-
itâñe hâñgâñnohomu gewangât tosayenñe pilâyin-
gim mansan. Anitâñe âi sâm nihiop yukât topñe
ekmâ nâñgâñetgât oan.” Yawu sâm ekyongop.
Yawu sâm ekyongom topñe ekmâ keterakñetgât
lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ
geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenñanâk yahatmâ geretñe
lâuakmâ ariop. ⁸ Arimu lohimbi nombotñañe
Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ âi miop ya
ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ
“Lok yu ki orotñe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm
yan Anitâ mepaewi.

*Yesuñe lok tosayenñe orop dâiyekbe sâm giop.
(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)*

⁹ Yesuŋe yapâ arimâmâ lohimbi yeŋgâlen take-sihât tewetsenŋe meyiŋgiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkŋe nekmâ yuwu sâŋ eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan.” Yawu sâŋ eknohomu nâŋe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâŋ otmâ sâŋune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutŋe hoŋ bawalipŋe kerehâkŋe net watnelekmâ gaŋetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunŋe sâp yanâk bukulipŋe otmu lok nombotŋe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkŋe nengâlen gaŋetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹ Nem tatmunŋe Parisaio lok nombotŋaŋe nen aposolo nenekŋetâ ki ârândâŋ otmu âinongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâŋ âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâŋ âinongoŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm yuwu sâŋ matŋe ekyongop. “Anŋoân topŋe katmâ Anitâŋe sâmu lok âlâŋe kulemguop yamâ topŋe yuwu. “Yeŋe orotmemeyenŋe bâleŋe me tosayenahât otmâ hotom ya uŋetâ nâŋgâwan. Yamâ âlepŋe oap. Yaŋe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâŋât. Gârâmâ yeŋe biwiyenâŋe konohâk otnomai yamâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop. Den topŋe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâŋune nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe bianŋe dokta yeŋgâlen ki arimai. Lok kundatyenŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimapŋeâmâ dokta yeŋgâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâŋune nâŋgâŋetâ keterahâk. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe yuwu

sâmai. “Nen lok âlepŋe, orotmeme âilongo longo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yengât sâm ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeŋe lok bâleŋe sâm betyongonjetâ manmai yawuyaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe katŋetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiŋe yaŋe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiŋe ga yuwu sâm Yesu âikuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâningimu âlepŋe olâkgât sâp sâsâŋan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipgaŋeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok patoŋe imbi miakbe sâm bukulpŋe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heronŋe otnomai. Sot um nem heronŋe otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenŋe taka bukuyenŋe kuŋetâ mumbuap yanâmâ enŋat hako nâŋgâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwerenŋeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâŋgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom. Sâp yan enŋat hako nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâm kinmâ orotmeme embâŋan anŋoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yinŋiop yaŋe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topoŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunmâ titâkgum

umunje sem hengenjumap. Yâhâ nenje hâpu tekañan mânunjmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hângeje otbuap. Otmu yakât kakñan tâk ânje orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâ mem mânunbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âñanjak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senje âlâlâ umatje mânunnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângeje otmu ânje menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatje tetewangiopje Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuje den yawu sâm ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenje âlâje ga yuwu sâm ekuop. “Baratne yiwerenjeâk pârâk sân sânâk bâleap. Yakât gâje mem yahatbuatgât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuje yahatmâ nen hon bawalipje menenekmu ariwin. Arimunje imbi âlâ watnenedhop yâkât topneâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yaje Yesuhât betñan watmâ ari biwiñaje yuwu nângeâop. “O nâ Yesu tetekñan mem wâiwom yamâ ki orotje. Anjulakmangât ki wâiwom. In sângumjeâk

walipgum âlepŋe otbe.” Yawu nâŋgâop. ²² Yawu nâŋgâm watmâ arimu Yesuŋe sâŋgum bârârâhâk kâlep mânunahop. Yan ari sâŋgum potonŋan in walipgumu enŋatŋe kakŋambâ olelem ekmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâŋe yiwerenŋe biwihanŋe nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge san yap.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepŋe olop.

²³ Nenŋe yapâ gem ari lok galemŋahât baratŋe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunŋe emet yakât kâlehen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâm ekyongop. “O, baratyetŋe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmŋe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionŋet.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋangiwi. ²⁵ Girinŋangiŋetâ senŋan geŋetâ hâŋgânyongomu yaehen gewi. Geŋetâ mumunambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâm haok tuhuŋetâ kapi gotŋe tete ya ambolipŋaŋe den pat ya nâŋgâwi.

Lok yâhâp senyetŋe suk sâmu ehowot.

²⁷ Yesuŋe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe yaŋe kulem miop yakât den pat nâŋgâm betŋan ari yuwu sâm ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nâŋgâ. Gâŋe âlepŋe tânotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâm âikum yaŋak Yesuhât kâiŋe munŋeâk nâŋgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâŋe sâmune senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ekde sâm nanŋawot, me bia?” Sâmu sâowot. “Oŋ, yawu nanŋait.”

29 Yawu sâmutâ senyetŋan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetŋaŋe nâŋgâm kepeiawot yakât bulâŋe teteyitgiâk.” Yawu sâop. 30 Yawu sâmu senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ehowot. Ekmutâ yuwu sâm ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu ek-sawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nâŋgânomai.” 31 Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemutâ pen pen sâm arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi.

Lok kopa âlâŋe den olop.

32 Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleŋaŋe mâŋgâemu den pâpŋum kopa otmâ manmap,” sâwi. 33 Yawu sâŋetâ weke bâleŋe watmu gaiakmâ arimu lauŋe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiŋe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embânâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi. 34 Yawu otmuâmâ Parisaio nombotŋaŋe Yesuŋe kulem miop ya ekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleŋe ya yengât amboyeŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâmâ weke bâleŋaŋe den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotŋe âlâŋe tânnonŋoŋetgât Anitâ ulitgumunŋe katyehâk.

35 Yesuŋe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiŋan miti emetŋe tap dopŋan yâhâm gem Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgiop ya gurâ heŋgemyongop. 36 Heŋgemyongom yekmâ

biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. Lama galemyeŋe bianŋe ihilâk mahilâk manmai yakât dopŋeâk lohimbî gurâ amboyeŋe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manŋetâ yekmâ tepŋe nâŋgâyîŋgiop. ³⁷Tepŋe nâŋgâyîŋgim nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonŋe mem menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸Yakât otmâmâ yeŋe kalam amboŋe, Anitâ, ulitguŋetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yiŋgiop.
(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)*

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menenekmu bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleŋaŋe lohimbî mem mâŋgâeyekbuap yamâ yeŋe watyiŋginomai. Me mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyîŋgimu hengemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâŋe otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kut-nenŋe yamâ yuwu. Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâm, imiŋe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane. ³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ aŋgoân lok yeŋgâlen takesihât tewetsenŋe meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanŋe Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yeŋgât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi

yan gâtņe. Otmu bâiņeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtņe. Yâkņeâmâ Yesuhât betņehen kionņop ya.

*Yesuņe hoņ bawalipņe hâņgânyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)*

⁵ Otmu Yesuņe nen hoņ bawalipņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hâņgânnongop. “Lama ya yeņgât galem ki otņetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotņe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yeņgâlen tâņ tâņâk ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yeņe aņgoân Samaria otmu pâku lohimbi yeņgâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipņe nenņanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yan nep denņe yuwu sâm ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sâņetâ mumuņambâ yahatnomai. Me nombotņe kundat otmâ mansai ya mem heņgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heņgemyongonomai. Me weke bâleņeņe mâņgâeyekmâ mansai. Yawuya watyiņginomai. Yawu otyiņginomai yakât hâmeņe mene sâm ki nâņgânomai. Ninak mâmâņe otyiņgim yakât hâmeņe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeņe ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topņe katne sâm bêt barak arinomai. Howan ki mem tinaņgunomai. Me hâk katipņe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipņe katmâ yakât kakņan âlâ ki menomai. Hâkyeņan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewet-senņe hakyeņan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâņe nep

tuhunomai yakât hâmenje sâmbi yinginetâ menjetâ ârândân otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu angoân hângânyongomune arinomai yan kapi ambolipnane yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topne sânetâ nângâne.” Yawu sâmbi âiyongonetâmâ yene âlepne topne ekyongonomai. Topne ekyongonetâ lok âlâ me âlâne emelan dâim yâhâ katyeknetâ yanâk tatnomai. ¹² Dâim yâhâ katyeknetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâne tihityene otmu yakât wâtjan kinmâ yâhâm herone kakjan mannomai.” Yawu sânomai. ¹³ Otmâ yakne yekmâ herone nângâyngim denyene nângâne sânomai yamâ âlepne yak yengâlen bulâne tetewuap. Yâhâ nombotnaneâmâ denyene nângânetâ gemu betynginimai. Yawu otynginetâ yengu yawuâk betyngim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilânomai. Nângânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matne umatneâk yingiwuap. Yakât otmuâmâ yene kâiyenan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek menjetâ gewuap. Ya gemu betyngim pilâyekmâ arinomai. Arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmbi nângânet. Sâp patoen Anitâne Sotom otmu Gomora kapi ambolipnane orotmemeyene bâlene otminiwi yakât matne yngimu menomai. Gârâmâ yene kapi âlâen arinetâ betynginimai. Yamâ ya yengât tosa ya tatyngiwuap. Yakât matne Anitâne hâmbâi umatne dondâ yingiwuap.” Yawu sâmbi eknongop.

Umatne âlâlâ teteningimu yan ki lohotne otmâ

mannom.

(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nanŋanŋinehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlmâŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hânŋanyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kinŋityenjahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Soŋgo âlâ kutŋe hewam yamâ nânŋân nânŋânŋe tapgât ekmâ nânŋâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawamgum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋe kasa otyinŋim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyinŋinŋetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nânŋânŋetâ keterakyinŋiwuap,” yawu nânŋâm ki gorâyinŋiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awonŋennŋe ikŋe Wâtgât mâmânjahât Heak hânŋangumu ge den âlâlâ nânŋân nânŋanyenŋan katmu nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât yuwu sâmune nânŋânŋet.

Imi ata yejahâk ahom hionjaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yengâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yejahâk ahom hionjaknomai. Hionjakmâ lok kunje yengâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karaknetâmâ nombotje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinnenjae kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyeje ki ihiwe ihiwe otmu lohotje otmâ betnihinomai. Yeje kârihem kinnomai yanâmâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasa je yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyeknetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan mannomai. Hâhiwin kakjan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmunen nângânet. Kasalipyenjae taka nimnaomlipyenjae me âwâ mâmâlipyenjae yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyenjae kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenjae me lok inje ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunje me hoj bawalipyenjae ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyenjae otmune yenjae nâhât den tem lâum hoj banihim mansai. Gârâmâ lohimbi nombotjae nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâitje weke bâlenjae yengât kunyenjae kutje Satan, otmâ kutje âlâ Besewulu yaje mâmânje otbangimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ

imbiâk nângâmai. Yengât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nângânet. Yeñeâmâ Isirae kapi ambolipne yengâlen âi ki tuhumi pesuk pilânetâek Awonrañe yâhâpne hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtne âlâ me âlâne ki lohotne otmâ pilânekâmâ âlâhâlen ariwuapne yakât matne âlepne menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekñan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekñan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenjiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonetâ nângânomai. Yâhâ nâne den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeñe lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâne tihitnenne otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topne yuwu sâmune nângânet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ yeñe ya yengât ki kinjityenahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeñe yâkât den konok lâum manomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum

manmain nen haonmâ ârândân Anitâne tihitnenne otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tângât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonane emet inânjan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk nangap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenne ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.
(Luka 12:8-9)*

³² Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâne himbim awonahât senjan kinmâ topyene sâm tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne topyene kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nângâwangian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awonahât senjan kinmâ “Nâ ki nângâyingan,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yane matne umatne menomai. Yawu.

*Yesune giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)*

³⁴ Otmu âlâ yuwu sâmune nângânet. Yejeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmune nângânet. Nâne hânân gewan yakât yen hionaknomai. ³⁵ Nanlipyene awâlipyene betyinginomai. Me baralipyene mâmâlipyene

betyiŋginomai. Me imbilipyenaje iranlipyene betyiŋginomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyene hionakmâ kasa oranjinomai. ³⁷ Otmu yakât topne yuwu sâmunenânġânet. Lohimbi âlâ me âlâne biwi nânġân nânġânġane âwâne mâmâne yengâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nânġâmu giap. Me nanne baratne yengât biwiŋane kepeiyekmâ nâhât âi yakât nânġâmu giap. Lok yawu otmai yengât nânġâmune ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otġetâ yanâmâ Anitâne umatne yiŋgimu menomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâne nâhât den lâum âi tuhuġetâ bukulipyenaje nânġâm bâleyiŋim hilipyongone sâm otġetâ yanâmâ, “Bukulipnane hâhiwin nihimai” sâm hâkyene alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otġetâ yanâmâ Anitâne umatne yiŋgimu menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâne ikne manmanne âlepne yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâne nâhât nânġâmu bulâne otmu ikne manmanne ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâne manman kârikne waŋmune manmâ yâhâwuap.

*Buku oranġim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)*

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâne nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihiaîn sâm yan awoŋne hânġânnohomu gewan ya otbaŋgimai. Gârâmâ benne nâne yawuâk hânġânyongomune ariġetâ buku otyiŋginomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyiŋgiaîn sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ

me âlâne Anitâhât hoj bawa âlâ ekmâ buku ot-banjinomai. Yawu otnomai yakât matje hâmbâi Anitâne ikje hoj bawa hâmeje wanbuap dop yawuâk lohimbi ya yingiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbi biwi nângân nângânyenane nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yengâlen gâtje âlâ me âlâne senje âlâlâ pâinmâ manjetâ lok nombotje towat yekmâ nâhât hoj banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yingijetâ nenomai yakât hâmeje gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuje den yawu sâm hoj bawalipje nen eknongop.

11

Yesuje Yoanehât sâop.

(Luka 7:18-35)

¹ Yesuje nen hoj bawalipje kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlânâmâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingiop.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetjan katjetâ talop. Katjetâ talowân Yesuje kulem topje topje miop yakât pat ya nângâm biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Lok pato kulet sâwangi sâm Anitâne âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiñane yawu nângâm hoj bawalipje nombotje hângânyongomu, ari yuwu sâm Yesu âikuwi. ³ “Anitâne lok âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topje topje mian yukât Yoane ekunomai. ⁵ Nâne senyeje bok sâsâne ya walipyongomune senyeje suk sâmu eksai.

Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepŋe otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nanŋai. Otmu nombotŋe bâlewi ya mumuŋambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekŋetâ mansai ya nine den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm biwiyeŋe herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiŋgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nâŋgâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyongom hâŋgânyongomu âwurewi.

⁷ Hâŋgânyongomu âwurem ariŋetâ Yesuŋe Yoanehât topŋe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiâŋgen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipŋe sekŋe âlepŋe mânunjakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiâŋgen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nâŋgâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipŋeŋe yâkât den tâmbâlipyenŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap. ¹⁰ Yâkât nâŋgâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâm tetem ekyongorâ nâŋgâŋetgât nine hoŋ bawane

hângângumune kulet sâhihim mâtâp menġihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

11-15 Yawu ġârâmâ Yoanehât topġe nâġġâġetâ keterahâġġât yuwu sâmunne nâġġâġet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotġaġe Anitâġe tihitnenġe otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâġ Yoaneġe potonġe sâm teteop.

Yawu otmâ yeġe biwiyenġe yuwu mon nâġġâmai. “Emelâġ poropete âlâ, kutġe Elia sâm yâġġe yâhâpġe hohetnennġan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewanġiwuap.” Biwiyenġe yawu nâġġâmai yakât bonġe yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nâġġâġetâ keterahâġġât biwiyenġan katmâ nâġġâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneġe ya topġe katmâ mem gaop. Topġe katmâ, Anitâġe bulâġġanâġ tihitnenġe otmap ya ekyongomu nâġġâm biwiyenġe heronġe otmu yakât bonġe mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmunne nâġġâġet. Anitâġe Yoane nep waġmu miop yakât nâġġâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâġe Yoane wangi-nomaihât dop ki tap. Yoaneġe kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nâġġâm heġġenġum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâġe nâhât den pat âlepġe yu nâġġâm Anitâhâlen biwi nâġġân nâġġânyeġe katnomai yaġeâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâġâġ otmâ betbanġiwi.

16 Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakġyġġâġġât den girawu yaen hâum sâmunne nâġġâġetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom

titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomai ne komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nen ne yahatmâ kep tuhum âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmun ne ki tânnongowi.” Yawu otnomai yakât top ne teteâkgât yuwu sâmun ne nângânet. Yakât dop ne âk Yoane ne herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoane ne ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâ ne otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomai ne komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan ye ne ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmun ne bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dop ne âk ye ne otmâ mansai. Gârâmâ ye ne oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâ ne oai. Yakât yuwu sâmun ne nângânet. Emelâk Yoane ne to kârik ne me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâk ne ki neminiop. Yakât ye ne yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâle ne ne mâmâ ne otban gimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâ ne hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ ye ne nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oran gim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâ ne den sâop ya tiñâk lâum manmai ya ye ngât orotmemeye ne ekmâ nângânetâ bon ne otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesu ne

sârekyongop.

(Luka 10:13-15)

²⁰ Emelâk Yesuŋe kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topŋe topŋe memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyeŋe bâleŋe me kingoŋ ya ki pilâm metem biwiyenŋe Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nâŋgâm hemgât pat otbi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipŋe yen, Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipŋe kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yeŋe manman bâleŋe mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipŋe umatŋe menomai ya wangim yeŋe umatŋe amokŋan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipŋe yeŋgât sâwe. Yen gurâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbimgât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yeŋgâlen kulem topŋe topŋe mem gamune ekŋetâ tâŋât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipŋe kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyeŋe bâleŋe ya pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katŋetâ matŋe kâlâpŋe ki seyekbâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyenŋe katsai. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipŋe orotmeme bâleŋe otmâ gawi yakât matŋe menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyeŋe bâleŋe torokatmâ mansai yakât yeŋeâmâ Sotom ambolipŋe menomai ya wangim umatŋe pato hâlilinŋe menomai.” Yawu

sâop.

Yesuje biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)

²⁵ Yawu sâm Yesuje yuwu sâm âwâne ekuop. “Awoņ, hân himbim kândikyotgon amboņe, gâhât tep âlep pato nângâhian. Otmu lok nombotņane gâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetņan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâņe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopņeâk yâkņe lâum manmâ gai mâne ârândân otbâp. Yakât topņe nângâmâihât nângân nângânyeņe ki mem hewewen tuhuyiņgimat. Yawu gârâmâ lok nombotņe, kutyene bia, belângen manmai yaņeâmâ topne nângâņetgât gâņe nângân nângânyeņe mem hewewen tuhuyiņgimat. ²⁶ Âo, gâņe nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâne ekuop.

²⁷ Âwâne yawu sâm ekum yaņak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboņe tatmap yâhâmâ awoņne. Yâkņe mâmâņe otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâņe awoņnahât topņe nângâwanġim heņgeņguan. Yawu gârâmâ lohimbî nombotņane awoņnahât topņe nângâņetgât sâwom yamâ yâkņak nângâņetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotņan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nângâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâņe yen tihityene otbe sâm oan. Yakât yen umatņe topņe topņe teteyiņgimu hâhiwin me gorâ kakņan manņetâ biwiyene orotok sâmapgât nâhâlen gaņetâ biwi sânduk yiņgimune lohotņan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyene kepeim

mannomai yanâmâ mâmâñe otyingimune nâhât wâtnan kinmâ biwiyenje ki orotok sâwuap. Otmu umatñe teteyingimu yan ki pâràk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

Yesu hoñ bawalipñe orop tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.

(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)

¹ Tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp âlâen Yesuñe hoñ bawalipñe nen kerek menenekmu âi kalam biwiñambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmñan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotñe yengât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunñe Parisaionje nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenje girem den kulemgup ya lâum âun yu tatmâ nanñain. Girawu otmâ hoñ bawalipge orop ari buku nombotñe yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otñetâ yekmunñe ki ârândâñ oap.” Yawu sâm ekuwi.

³ Yawu sâñetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embânân Dawitiñe olop yakât den pat sâlikum ki nâñgâm heñgeñgumai. ⁴ Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâñgâñet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banja tuhumi Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkñe konok nemi-niwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikñe tembe lâulipñe po ondop yingiop. Yawu otmâ yâkñe Anitâhât miti selepñan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâmune nâñgâñet. Mosenje sâmu kulemguwu ya topñe sâlikum ki nâñgâm heñgeñgumai. Tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp ârândâñâk

hotom um manbiņe yapâ mem neminiwi. Nenjetâ ki bâleop. Yakât denņe ki teteop. ⁶ Yakât topņe yuwu sâmunne nâņgâņet. Anitâņe hâņgânnohomu gem tem lâuwaņgim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yeņgât denyeņe ya wangimune ârândâņ oap. Yakât denņe bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topņe teteâkgât Anitâņe yuwu sâmu kulemguwi. “Nâņe tosanenņe bialâk sâm hotom umai yakât nâņgâmune tâņât otmap. Yawu gârâmâ nâņe orotmeme âlepņeâk, buku konok oraņgiņetgât ukenņe nâņgâman.” Den tap yakât topņe ekmâ nâņgâm heņgeņguai mâne lohimbine otņetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyebâi. ⁸ Anitâņe hâņgânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp yakât amboņe. Otmu yakât bonņeâmâ nâņe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

Yesuņe lok âlâ heņgeņguop.

(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)

⁹ Otmu Yesuņe yapâ arimâmâ miti emetņe âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bātņe mum pâlâmņe olop yaņe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotņeņe Yesu mem den âiân katne sâm gotyetņan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan âi tuhumaingât Moseņe sâm kuniņgiop. Yawu gârâmâ lok pareņe yu heņgeņgunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹ Sâņetâ sâop. “Yakât topņe teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yeņan gâtņe âlâ me âlâhât lamaan e tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan lâmân kionmu amboņeņe girawu otbuap? Âlepņe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboņeņe

âlepŋe mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tâŋât. Lok nenŋeâmâ wahap bulâŋe. Nenŋe Anitâhât senŋan lama ya kerek wangiyek-sain. Yakât otmâ lohâmâ hengemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareŋe yu heŋgenŋuwom.” Yawu sâop. ¹³ Yawu sâmu yahatmâ lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâŋŋe kuwihak. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaioŋe nâŋgâm bâlewangim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoŋ bawa bulâŋe

¹⁵ Yawu otŋetâ Yesuŋe alahuwi yakât halop nâŋgâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbî nombotŋe watmâ ariwiŋe yâkât den pat nâŋgâm bukulipyene mesek oŋbi ya meyekmâ yâkâlen ariŋetâ hengemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotŋe ki ekyongonomai sâmu kuyiŋgiop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâŋe sâmu poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâmu, yâkŋe kulemguop ya yuwu tap.

¹⁸ “Lok yuâmâ nine hoŋ bawane bulâŋe manmap. Nâŋe emelâk âi sâmu wanban. Yakât nine Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumune mâmâŋe otbaŋgimu manman kârikŋe yakât den pat ya lohimbî kerek sâmu tetem ekyongowuap.

¹⁹ Yâhâ lohimbî den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotŋan katyekbuap.

²⁰ Otmu lohimbî biwiyeŋe orotok sâmu mansai, me tep bâle nâŋgâm mansai ya mem hewewenŋ

tuhuyekmu biwiyen̄e sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlep̄an katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbi yaehen mansain̄e biwiyen̄aŋe yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuŋe lohimbi nombot̄ne kundat me umat̄ne top̄ne top̄ne teteyiŋgiop yamâ mem heŋgemyongop. Yesaian̄e den kulemguop yakât bulâne heŋgemyongop yan teteop.

Yesuŋe Anitâhât wât̄ŋan kinmâ weke bâleŋe walop.

(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)

²² Otmu sâp yanâmâ lok sen̄e bok sâne âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleŋaŋe mângâemu kopa otmâ manop. Yesuŋe lok ya ekmâ sâmu laune hâreakmu den sâop. Otmu sen̄e suk sâmu emet galem ehop. ²³ Yawu otmu yan lohimbi kiŋgit̄ne orowâk kinbiŋe ekmâ pârâk pilâm en̄gat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gât̄ne mon?” Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sâŋetâ Parisaion̄e ek̄netâ bâlemu lauyene butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât top̄neâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâmâne otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yengât patoyene, kut̄ne Besewulu sâm, kut̄ne âlâ Satan yâkât wât̄ŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. ²⁵ Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyen̄ahât top̄ne ekmâ nâŋgâm yuwu sâm ekyongop. “Yene nâŋgâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok komot konohâk mansain̄e yahatmâ ahom hion̄akmâ tiok taok otnomai yamâ kutylene biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk

tatmaiņe, yeņahâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyeņeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotņak ahom hionaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriņ sânomai. Yâhâ nâņe Satangât wâtņan kinmâ âi yu mian mâne bulâņe ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyekmâ yan amboyeņe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeņe imbiâk nâhâtņe Satangât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyeksap yawu nâņgâmai. Yakât nâņe yuwu sâm purik pilâmune nâņgâņet. Yeņe âlâhât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyekesai? Yeņe “Anitâhât wâtņan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâņgâmai? Yeņe nâhât nâņgâm tâpikgumai, yawu naņgan. Yawu gârâmâ Anitâņe tihityeņe otmâ wawaeyekmâ nâ hâņgânohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Lok sâtņe âlâņe hâmbâņe mem haņgalakmâ tembe talam lâuakmâ teņgâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaņeņe taka kombo mewañgiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaņeņe kum itit kiom bâleņe tuhuwaņgiwuap. Yakât dopņeâk nâņe Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleņe watyekmune gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Lo-himbi nombotņeņe nâhât nâņgâņetâ tâņât otmap yâkņeâmâ nâhât kasa manmai, yawu naņgan. Yâhâ nombotņe biwiyeņe pâlâmņe manmâ ki tânohomaiņeâmâ mâtâp maņgunihimai dop yawu

otmap. Yawu nanġan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hânġânnohomu gewan nâhât nânġâŋetâ tânġât otbuap. Me nâhât nânġâŋetâ giâkgât lohimbi biwiyenġan kionġnoma. Orotmeme yawuya ki witgum manġomai ya yeŋġât tosa yamâ Anitâŋe pilâyinġiwuapġât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtġât mâmânġahât Heakŋe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen ġâitbuap. Yawu otmâ yâhânoma ya yeŋġât tosa Anitâŋe pilâwanġiwuapġât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyanġe tosa pato menoma.” Yawu sâop.

Anitâŋe biwinenġahât topŋe ekmâ nânġâm.
(Luka 6:43-45)

³³⁻³⁵ Otmu Yesuŋe ikŋe biwinġahât topŋe nânġâŋetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topŋe nanġain. Be esenŋe ya ekmâmâ bonŋe yamâ ketŋe niap me ġalaŋ siap me bia, yakât ki nânġâmain. ġalaŋ semu yanâmâ be yu bâleŋe sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonŋe âlepŋe otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topŋe nanġain. Esenŋe ġimbanġum kinmuâmâ bonŋe âlepŋe ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenŋe aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonŋe âilonġo kinbuap yawu sâmain. Yawu ġârâmâ nenŋe kâpi esenġanġe towatŋe ġirawu tetemap ya ekmâ yanâmâ ġâmâlâk kâpi bonŋe ġirawu kinbuap yakât be nânġâmain. Yawu

gârâmâ lok nenŋe topnenŋe dop yawuâk ekmâ nânġâmain. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ âlepŋe otmap ya yekmâ lok mulunŋe sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kingoŋ manmai ya yeŋġât lok bâleŋe sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nânġâŋetâ keterahâk. Nâŋe lok heŋgemyongom mansan ya yeŋe ekmâ imbiâk nâhâitŋe Satanŋe mâmâŋe otbaŋgimu heŋgemyongoap nânġâmai. Yakât nânġâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkŋe, biwi nânġân nânġânyeŋe bâleŋe. Yakât otmâmâ lauyenġambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanġan. ³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeŋe den perâkŋe, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâŋe manmanyenŋe ekmâ yakât matŋe ikŋiâk ikŋiâk kâpekyiŋgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkġât Parisaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuŋe den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Gâŋe kulem topŋe topŋe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topŋe nânġânehât nanġain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyiŋgiop. “Lo-himbi hârok yeŋġât topyeŋe girawu tap yakât nânġâŋetâ keterahâkġât den âlâen hâum yuwu sâmune nânġâŋet. Imbi kondarâŋe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nânġâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nânġâŋet. Anġoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâhâmâ iŋan patoŋe kerenġetmu tepŋe kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu

sâmunē nângâñet. Nâmâ Anitâñe hângânnohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmunē hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonañeâmâ kapi âlâ, kutñe Niniwe sâmu, ya ambolipñe ari girem den ekyongomu orotmemeyene bâleñe pilâm yâkât den nângâwi. Yâhâ otbi yamâ yeñe oai yakât dop bia. Yeñeâmâ kunyeñe kârikñe otmâ nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm orotmemeyene kiñgoñ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipñeâmâ lok senyeñan yahatmâ kinmâ yeñe orotmemeyene bâleñe witgum oai yengât topyeñe mem tetem añun yingñetâ ekbom. Nâ Yonahât kunñe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuñetâ nângâmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Angoânâmâ lok âlâ, kutñe Solomon sâmu, Dawiti nanñe ya nângân nângânñe pato tatbangiop. Otmu yâkât kut patñe ya emelâk sâmu hañ tuhuñetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepñehen manopñe nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâmu tohop. Yakât sâmunē nângâñet. Solomongât nângân nângân pato tatbangiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunñe mansan. Otmu nâñe kapi kâlepñehen ki mansan. Hohetyeñan manmâ den kâsikumu yingim mansan. Yamâ yeñeâmâ nâhât den nângâñetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâmu oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yañeâmâ lok senyeñan yahatmâ kinmâ yeñe nâhât den kumu mansai yengât topyeñe sâmu tetemu añulaknomai. Yawu otñetâ Anitâñe yakât matñe âlâku ikñeâk ikñeâk yingiwuap.

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mâŋgâeyekmai.

⁴³ Nâŋe yenġât topyeŋe yu sâŋ pitingum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. “Nenŋahâk kuwihakmâ manman âilonġo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mâŋgâemap ya gaiakmâ emet sonďanġen ariwuap. Otmu lok ondopġâlen karakmâ mem bâlewe sâŋ yakât pânma manbuap. ⁴⁴ Pânmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâŋgâeminiwan. ġârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu ġârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâŋ âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipine. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mâŋgâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâŋ ari weke bâleŋe bāt nombotġen yâhâp ya meyekmu taka lok anġoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mâŋgâeŋetâ umatŋe donďâ tetewaŋgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yenahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipŋe
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâŋ ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe ġâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ yuwu

sâm ekuop. “Wâe, emba nângâ. Torehenlipgane taka tirek topņan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesuņe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awoņne himbim amboņahât tem lâum man-mainjeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâņe oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikņan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginņan ari tatbin. Yan tatmunņe lohimbi dondâņe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonetâ yapâ pilâyekmâ wanğaen yâhâop. Wanğaen yâhâmu lohimbi takawi yaņe ginņan ge tatbi. Ge tatņetâmâ wanğaen kinmâ ikņe den pat yakât topņe den âlâen hâum yuwu sâm eknongomu nângâwin.

“Lok âlâņe hote alikņe mem hâilonņbe sâm newângen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikņe ya nombot nombot hâilonņmu giop. Nombotņe mem hâilonņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâilonņmu hân toņe biaen ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâleņe iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân mem âilonņgo lonņgo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ nâiņe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikņe kumu yan in yawu mum

hâlâlân̄ sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âlepņe pururuk sâm teteop. Pururuk sâm tetemu hewukņane langumu derepgum gimbaņgumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âilonņoân giop yaņeâmâ pururuk sâm âilonņo yahalop. ⁹ Nâņe den yan yu biwiyenjan katmâ nâņgâm henņenņgunomai.” Yawu sâop.

Topņe yuwuhât Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi ya kerehâk arinjetâ nennjâk kinmâ Yesu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbi yengât senyenjan kinmâ yan girawuhât gâņe den âlâen hâum sâm teteat? Yawu sârâ yâkņe nâņgâņetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâm âikumunņe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâņe tihityeņe otmâ gamap. Yakât topņe ya yeņe tipņe nangai. Ya nâņgâņetâ keterahâkgât topņambâek sâm tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotņe Anitâ ki nâņgâwanņim pâlâmņe otmâ mansai yaņeâmâ Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap ya ki ekmâ nâņgâņetâ keteraksap. Yawuhât yâkņeâmâ Anitâhât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâman. ¹² Yeņe emelâk Anitâhât topņe nâņgâne sâm biwiyeņe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâmune âlepņe nâņgâņetâ topņe tetemap. Yâhâ nombotņe nâhât hâkân̄ oai yaņeâmâ Anitâhât topņe nâņgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topņe ki nâņgâņetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutņe Yesaia sâm, yâkņe emet inânņan den yuwu kulemguop yakât bonņe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbi yu yengât topyeŋe yuwu. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât den pat âilonŋo ya nângâŋetâ tãŋât oap.

15 Yâhâ nâhât hâkâŋ otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benŋe biwiyenŋe alitmâ nâhât topne ki nângâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyeŋe yawu.”

16-17 Yawuhât topne yuwu sâmunne nângâŋet. Emelâk embân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotŋe yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbimgât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nângâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmunne nângâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe ekmâ nâhât den nângâm heronŋe kakŋan mansai.

*Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe
(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)*

18-19 Otmu hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe yuwu sâm ekyongomune nângâŋet. Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋenŋe nâhât den nângâŋetâ ki keterakyiŋgimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

20-21 Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân tonŋe biaeŋ giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nângâm heronŋe otmâ manmai. Nângâŋetâ kakŋeâk gem biwiyenŋan gihitŋe kârikŋe ki

memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kingityenjahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenje nombotņe senyenjan geņetâ yan lohotņe otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonņmu nombotņe hele biwiņan giop yakât topņe yuwu. Lohimbi nombotņe den ekyongomune nâņgâņetâ bonņe otmap. Nâņgâņetâ bonņe otmu sâp kâlep ki otmâek hâņgât iri sikum me senņe âlâlâ ekmâ biwi nâņgân nâņgânyenjan yan hikum nâņgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manņetâ manman âlepņe ki teteyiņgimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonņmu nombotņe hân toņe orowân giop yakât topņe yuwu. Lok yawuyanĕâmâ den pat âlepņe nâņgâm henņengumai. Nâņgâm henņengum tiņâk lâum manņetâ manman âilonņgo lonņo teteyiņgimap. Yâk yenĕât topyenĕe yawu. Nâņe hoteân hâum yan yamâ topnennĕâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâņe kasalipņe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipņe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topņe nâņgânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâņe kalamâņgen ari hote mem hâilonņmu giop. Hâilonņmu gemu emetsâpņe otmu âwurem kapiņan ariop. ²⁵ Âwurem kapiņan arimu omonđâņe kasaņe yok pilâm taka sait mewañgiop. Sait mewañgimu yanĕak kainde yanĕe hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep amboņe

yakât âi lok manbiŋe ekmâ yuwu sâŋ patoyeŋe ekuwi. “Lok pato, hote hâilonđâ pururuk sâop ya kainde yaŋe osetŋe tete pururuk sâmu ekmunŋe ki ârândâŋ oap.” ²⁸ Sâŋetâ sâop. “Yakât topŋe nanŋan. Kasanenŋaŋe toho âinenŋe mem bâleningiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nanŋat? Yakât yiwerenŋe ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sâŋetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâŋ hote nombotŋe harutmaiŋat pilâŋetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hâŋgânyongomune kainde otmu hote ya towatyetŋe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panŋetâ hâlâlâŋ sâmu uŋetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikŋiâk katŋetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesuŋe nen biwinenŋe Anitâhâlen katmunŋe tihitnenŋe oap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipŋe âlâ mem ari kalamŋan katbuap. Katmu yapâ kâmŋe ga taka yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yaŋe menduhuakmâ ya awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâŋ eknongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. “Imbi âlâŋe dâmbia golanŋuwuap. Golanŋumâmâ

matuk mendâremu keluņe gemu dâmbia orop menduhumu ukenņe bâleņe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mareko 4:33-34)*

³⁴ Yesuņe lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ angoân embânânâk poropete âlâņe den kulemguoop yakât bonņe yan teteop.

³⁵ Otmu den yuwu kulemguoop tap.

“Den topņe topņe Anitâņe angoân ki sâm tetemu nânġâm gawiņak manmâ gawi. Ya yiwereņe yuâmâ nânġâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topņe ekyongowom.”

Yawu kulemguoop. Den sâop yan bonņe teteop.

Hote otmu kainde yakât topņe

³⁶ Yesuņe lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topņe sârâ nânġâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunņe sâop. “Lok âlâņe hote mem hâilonmâ ariop yakât dop yamâ Anitâņe nâ yu hânġânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânņan kulemņan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manņetâ tihityeņe otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loņġâem betnihim manmai ya. Lohimbi kaindehât dop manmaineâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasaņe taka sait mewangiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonņe tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonņe tetewuap. Yâhâ âi loklipņe kainde hindâm menduhum kâlâwân

unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâne anelolipne hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matne bâlene kêpekyiŋginomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilânetâ sewuapgât yan, ya bonŋanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâne yâhâpne hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem anelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyene kiŋgoŋ otmâ manmai me bukulipyene otŋetâ bâleâk sâm kendâyŋgimai komot yâhâp yâhâp ya mem matne bâlene kêpekyiŋginomai. ⁴² Matne kêpekyiŋgim pilâyekŋetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nâŋgâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbi nombotŋane Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoŋnane dâiyekmâ ikne laŋinŋan katyekmu manman kârikŋan mannomai. Den yuâmâ biwiyenânâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâne tewetsenŋe hanguop yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâne tihityene otmâ manman kârikŋan katyekmu bonŋe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâne tewetsenŋe mem ari misiŋgulop. Misiŋgutmâmâ ikne muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâne taka tewetsenŋe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitne kombo miap sâm nâŋgâmahât yuwu nâŋgâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senŋe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmenjambâ membomŋeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenŋe yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nâŋgâop. Nâŋgâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenŋe ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop.

Yâhâ dop yawuâk yeŋe manman kârikŋe yakât bonŋe mene sâm senŋe âlâlâ tatyinŋiap yakât ki nânŋâŋetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkŋe yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topŋe nânŋâmunnŋe keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitânŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋe yinŋimu yakât bonŋe menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlânŋe pânu hâkŋe âilonŋo nandoroŋe ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yaŋe pânu hâkŋe ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senŋe âlâlâ tatbanŋiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmenjambâ membuap yaŋeâmâ âwurem ari pânu hâkŋe ya puluhuwuap. Yawu.

Inan itânŋe pilânŋetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitânŋe ti-hitnenŋe otmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap yakât topŋe âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotŋaŋe inan itânŋe pilânŋetâ gemu inan topŋe topŋe yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakŋetâmâ mem dâinŋetâ gamap. Mem dâinŋetâ gamu yan âlepŋe yamâ mem ketetmâ wanŋaen katmai. Yâhâ inan ki neneŋe yamâ pilânŋetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonŋe tetewuap. Anelolipne hânŋânyongomune ge lohimbi yeŋgât bi-wiyenŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenahât pat mansai yamâ meyekmâ matŋe umatŋe yinŋinomai. Yinŋim kâlâp kâlehen panyekŋetâ ge hâhiwin hilâm ârândânŋ nânŋâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepŋe mansai

yamâ hâmeŋe âilonŋo yinŋinomai.” Yesuŋe den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikŋe den.

⁵¹ Den ya sâm tiŋ pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topŋe nâŋgâŋetâ keteraksap me bia? Sâm u yuwu sâwin, “On. yat ya naŋgain.” Yawu sâmunŋe sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den yu nâŋgâmâmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet amboŋaŋe senŋe âlâlâ emelâk gâtŋe otmu âiŋe yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipŋe tânyongomap dop yawu. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Moseŋe girem den ekyongop ya sâm tetemune topŋe naŋgai. Otmâ den yiwerenŋe yan yukât topŋe naŋgai. Yeŋe den yâhâp yâhâp ya nâŋgâm Anitâhât topŋe kâsikum yinŋim mansai yawu.

*Yesu ikŋe kapi ambolipŋaŋe betbaŋgiwi.
(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)*

⁵³ Yesuŋe den âlâen hâum sâm tiŋ pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikŋe kapiân ariwin. Yan ari miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu kapilipŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Wosapâ ari kândiwahom nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhum mansap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. ⁵⁵ Ikŋe topŋe naŋgain. Âwâŋe Yosepŋeâmâ emet tuhum manmap. Yâhâ mâmâŋeâmâ nenŋan

gâtņe, kutņe Maria. Otmu imilipņe ya gurâ nâņgâyiņgiainâk, kutyene. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipņe yawuâk.” Yawu sâwi. Topņe kerek nâņgâwi yakât otmâ den kâsikum yiņgim manop ya nâņgâņetâ tâņât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipņane kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yiņgiņetâ nâņgâņetâ bulâne otmap. Yâhâ yâkņe hep torehenlipyene den kâsikum yiņgiņetâ nâņgâņetâ tâņât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesuņe den kâsikum yiņgimu nâņgâņetâ tâņât olop yakât otmâ ikņe kapi ambolipņane yâkâlen biwiyene ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenjan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuņetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kuņe âlâ manop, kutņe Herot Antipa sâm, yâkņeâmâ Yesuņe âi âlâlâ mem manop yakât den pat nâņgâop. ² Pat ya nâņgâmâmâ hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutņe Yoane sâm, yâkņe embâņâmbâek topņe katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hâņgânyongomune ari kuņetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topņe topņe yu mem gap mon?” Yawu sâm ekyongop.

³ Yâhâ Herotņe sâmu Yoane kuņetâ muop yakât topņe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Aņgoân Pilipņeâmâ imbi, kutņe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaņe lokņe hâkâņ

otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot.
 4 Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelemekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

5 Yawu sâm kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nâŋgâop. Yawu gârâmâ lohimbi inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâm nâŋgâwanŋinetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok yu kumune muâkgât nanŋan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesenŋâlâkŋe nâhât nâŋgâŋetâ dondâ gemu sâm bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nâŋgâm tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

6 Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât herone otne sâm bukulipŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop.
 7 Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe herone otmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nâŋgâ. Gâŋe wuân me wuângât nâŋgâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâm ari mâmâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋnaŋe iri sikum ikŋambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâm nanŋap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?”

8 Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâ enŋatŋe hâreŋetâ kunŋe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâm baratŋe hâŋgângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋet.”

Yawu sâmu ekuop. ⁹ Yawu sâmu Herotje den ya nângâm biwiŋaŋe ki ârândân olop. Yamâ benje emelâk Anitâhât senjan sâmu kârikje tuhuop. Yakât otmâ bukulipŋaŋe nângâwanjinetâ gemapgât den ya laujan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu pâi emetjan yâhâ Yoane engatje hâreop. Engatje hârem kunje mem kondoân katmâ mem ge baratyetje wanop. Wanmu lâum mâmânahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe herone olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hon bawalipŋaŋe nângâm lâum ari hanguwi. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuje den pat ya nângâm ikje kapi pilâm nen orowâk wanja mem dengân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunje lohimbi nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ dengân ginje watmâ ariwi. ¹⁴ Watmâ ariŋetâ wanjaembâ kionmunje yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâne bukulipyene mesek topne topne othi ya meyekmâ takanetâ Yesuje yekmâ weŋe nângâm heŋgemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpne otmu yan yuwu sâmu ekuwin. “Emetsenne emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimapgât gâ âlepne hângânyongorâ yahatmâ kapiyenehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunje sâop. “O yawu ki tap. Yeŋe sot kâsikum yinginetâ nen orowâk tatmâ neŋetgât nanjan. ¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki

tatningiap. Banja kândâkdâmâ mome otmu injan yâhâp âlâ kârikne yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunne sâop. “Sot ya mem ga nihinet.” Yawu sâmu mem yâhâ wanbin. ¹⁹ Wanmunne lohimbi ekyongomu ge tathi. Ge tatnetâ sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânâk kâsikum yingim ariwin. ²⁰ Yingimunne nejetâ dopyejan olop. Dopyejan otmu, nombotje talop ya hâwurum mânunmunne saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunne 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyene yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakjambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilânetâ Yesune hângânnongom yuwu sâop. “Yeje wanja mem kulet sâm ba arinet. Nâneâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinetâ yengât betyejan watyekbom.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâm hângânnongomu arimunne lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arinetâ ikriâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâm pumjan yâhâop. Pumjan yâhâ âwâne orop den otmutâ emet niñ sâop. ²⁴ Emet niñ sâmu nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânângum tatbin. Tânângum tatmunne ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet engatje nângâmu yan Yesune to kakjambâ takaop. ²⁶ Takamu ekmâ tepnenne hindakmu hu halak tuhum yuwu sâm alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâm kinjitenjahât otmâ kâi bâtnenne sân sân sâop.

²⁷ Yawu otmunje yuwu sâ m eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyeje sâ n sâ n yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâ op.

²⁸ Yawu sâ mu tepnenje welâmjan gemu Petoroje yuwu sâ m ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nâ ngâwe. Sârâ nâ ku kionmâ to kakjambâ gâ hâ len gawe.” Yawu sâ m âikuop.

²⁹ Âikumu sâ op. “Âlepje, kionmâ ga.” Sâ mu kionmâ baop. ³⁰ Bam to yanje dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâ m olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâ op. “Getek bân nan me.”

Sâ mu bân nan mem yuwu sâ m ekuop. “Gâ wongât engat yâhâp oat?” Yawu sâ op. ³² Yawu sâ m mem yahatmu yanâk siru ya sâ nduk sâ m nâ n nâ n sâ op. ³³ Yawu otmu ekmâ biwinenjanje yuwu nâ ngâwin. “Bulânanâk lok yuâmâ Anitâhât nenje mansap.” Yawu sâ win. Yawu sâ m yapâ orowâk ariwin.

*Yesuhât sâ ngum wâ im âlepje otbi.
(Mareko 6:53-56)*

³⁴ Denjân ya hâ tikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâ m, yan ari kionmâ wanja hikumunje kinop. ³⁵ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipje Yesu ekmâ nâ ngâwi. Ekmâ nâ ngâm den katjetâ kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap ya ambolipjanje nâ ngâwi. Nâ ngâm kundat, me mesek, me umatje topje topje teteyinjiojop ya meyekmâ yâkâ len ariwi. ³⁶ Meyekmâ ari Yesuje mem henjemyongoâkgât yuwu sâ m ulitguwi. “Lok pato. Nengâ len gâ tje kundat me umatje topje topje teteyinjimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu

gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje go-tyejanâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nanjain.”

Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâmu nombotjane sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

15

Launenjanak ki mepaem mannom.

(Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokje tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot nene sâmbâtyeje piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yaŋe Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâmbâikuwi. ² “Honj bawalipgane tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyeje ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk nejetâ yekmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sânetâ purik pilâyingim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Anitâje den sâmbâkalop ya kum yeŋe nângân nângânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otjetâ yekmune dondâ bâleap.

⁴ Yakât topje yuwu sâwe. Anitâje Mose ekumu kulenguop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje yengât nângâyngim denyene lâum mannet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje den bâleje ki hâiyeknomai. Me ki sâmbâleyinginomai. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeŋe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeŋe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâje âwâje mâmâje yuwu mon sâmbâkyotgonomai. ⁶ “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ

sot me senje âlâlâ âlepne tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâm ekyongonomai. “Senje âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetjan ari katmunje tatbuap yakât yanje ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâm betyotgoñetâ umatje kakjan mandomawot. Nanlipyenaje tewetsenje mem miti emetjan katmai yakât nângâñetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâñeâmâ yawu yakât nângâmu dondâ gemap. Yeñe yawu otmâ yan Anitâhât den nângâñetâ nahat otmap. ⁷ Yen lok perâkñe. Anitâñe yengât topyene tap yakât nângâm poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuñe lauyenajak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenajeâmâ ki hikunekmai. ⁹ Yâkñe lok senyenjan kinmâ yeñe engatyeneâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenajak perâk perâk sâm orotmemeyene yakâlâk nângâñetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulemguop yakât bulâñe yengâlen teteap.” Yawu sâop.

*Orotmeme yuñe mem bâlenenekbuap.
(Mareko 7:14-23)*

¹⁰ Yesuñe yawu sâmu lohimbiñe yâkât gotjan banjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katñet. ¹¹ Yu me ya lauyenambâ neñetâ tepyenjan gemap yanjeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nângân nângânyenambâ tetemu sâñetâ lauyenambâ ga takamap. Yanjeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

12 Yawu sâmu yuwu sâmu ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yanje nângânetâ biwiyenjan hâumu nângâm bâlehihiyai.” 13 Sâmunje sâop. “Awoŋne himbim amboŋaŋe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. 14 Yawu awoŋnaŋe Parisaio âi ki sâmu yinŋiop. Yawuhât yanje yâk yengât nângâm ki gorâyinŋiâk. Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyene bok sâsânaŋak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

15 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topne sârâ nângâne.” Yawu sâop. 16 Sâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândân den topne topne sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nângânetâ keterakmap? 17 Yanje sot lauyenambâ neŋetâ tepyenjan gemap. Otmu yanak tetmâ pilânetâ wahap tâŋât otmap. 18 Yâhâ wahap bulâne yamâ biwi nângân nângânyenjan tatmap ya sânetâ lauyenambâ ga takamap. 19 Orotmemeyene yuwu yanje umut biwiyene otmu nângân nângânyene mem bâlemap. Nângâm bâleŋgimai. Me den hakoia oraŋgimai. Me den belângen sahaŋgimai. Me kombo miaŋgimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbisihan eŋakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâlene topne topne yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenambâ tetemu den golâ gahaemai. 20 Yu sâmu aran yuŋeâmâ biwiyene mem bâlemap. Yâhâ bâtyene pirim me ki pirim sot nemai yanjeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

*Kanan gâtne, imbi âlâne Yesuhâlen biwine kalop.
(Mareko 7:24-30)*

²¹ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu Siron yan ariwin. ²² Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâm, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmunne nâŋgâ. Weke bâleŋaŋe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât naŋgan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ aŋgoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâm waŋop. Yakât otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaŋe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâm ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâm ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetgât ikŋak hâŋgânnohomu gewan. Pâku lohimbi yengâlen nep tuhuwomgât ki hâŋgânnohomu gewan.” Yawu sâm ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwerenŋeâk tânnohohât naŋgan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenŋe sot nem tatŋetâ yan sot lauyeŋambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâwe. Nan baralipyenŋe sot nenŋetâ wahapŋe lauyeŋambâ gemap yamâ sosoŋe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwihane yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâmune ârândâŋ oap. Gikak naŋgat ya

yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâm ekuop. Yawu sâm ekumu yanâk weke bâleŋe gaiakbaŋgim ba ariop. Yâhâ imbi yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe herone olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem heŋgemyongop.

²⁹ Yesuŋe menenekmu Galilaia dengân ya ginŋan ge pâku lohimbi yengât hân horatŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunŋe kapi ambolipŋaŋe bukulipyenŋe umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyenŋe bok sâsâŋe. Otmu ândâpyenŋe bok sâsâŋe. Otmu kâiyenŋe goŋ goŋe. Me bâtyenŋe parenŋe. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya. ³¹ Dâiyekmâ takanŋetâ Yesuŋe kerehâk heŋgemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

*Lok 4000 ya sot yiŋgiŋetâ newi.
(Mareko 8:1-10)*

³² Anitâ mepaenŋetâ yanâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nâŋgâyiŋgian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yiŋgimu sen biri yiŋgimapgât inâk ki arinomai nanŋan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yiŋgimunŋe nenŋetâ dopyenŋan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunŋe sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banğa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu injan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunje Yesuje lohimbi ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatnetâ Anitâ mepaem banğa otmu injan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yingimunje mem newi. ³⁷ Nejetâ dopyenan otmu hângânyongomu ariwi. Sot nejetâ torehenje talop ya menduhum mânunmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunje 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuje hângânyongomu ariwi. Arinetâ nenâmâ wanğa âlâ mem kapi âlâ, kutje Maharan sâm, yaken ariwin.

16

Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioŋe ekuwi.

(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotŋaje Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâŋe hângângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulâŋanâk. Yakât otmâ gâŋe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne.” Yawu sâwi.

² Sânetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topŋe ekmâ hâum pâpŋuai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpŋunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpŋe otmu yan himbim topŋe palalaŋ sâm kuririŋgumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet heŋŋeŋuwe sâm oap. Me sikop

otbe sâm oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topņe ya helenġumap. Yanâmâ yeņe yuwu nâņġâmai. “O, yuâmâ tonġelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmai. Yeņeâmâ to yambu otmu sikop yakât topņe ekmâ nâņġâm heņġeņġuai. Yâhâ nâņe kulem âlâlâ memune eksai yakât topņeâmâ girawuhât ki ekmâ nâņġâm heņġeņġuai? ⁴ Yakât yâhâņe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yeņġât topyeņe teteâġġât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotņe loklipyeņe betyeņehen kioņmai yakât dopņeâk yeņeâmâ Anitâhât betņehen kioņetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâm yakât âinohoai. Yakât yuwu sâmune nâņġâņet. Embâņân poropete âlâ, kutņe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipņe ekbi. Yakât dopņeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu waņġaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâkyeņġât matuk keluņe

⁵ Waņġa mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunņe yakât otmâ Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yeņġât matuk keluņe mem bâleyekmapġât galem oraņġinomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenņe yakât topņe nâņġâm pâġgum yuwu sâm alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâm alahumunņe biwinenņahât topņe ekmâ yuwu sâm eknongop. Yen sotġâlâk biwiyenġe katmâ den yan yukât topņe ki nâņġâņetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenġe ki

tiñâk kepeiai. ⁹ Yakât nângâmune ki ârândânj oap. Yenâmâ sotgâlâk nanjai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunje neñetâ dopyeñan olop. Neñetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanahâk yingimunje newi. Neñetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nângâñetâ keterakyingimbâp. Yâhâ yeñe imbiâk nâhâitje “sotgât yap” sâm nângâñihiai. Yakât yâhâpñe sâmune nângâm henjenjunjet. Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluje yañe mem bâleyekmapgât galem orañginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nângâmunje keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yengât den nângâm lohotje otmaingât yap.” Yawu sâwin.

*Petoroñe Yesuhât topñe sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)*

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutje Kaisaria sâm, kutje âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunje Yesuñe yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâñe hâñgânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbiñe nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmu sâwin. “Nombotñeñe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kuñetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotñeñeâmâ poropete âlâ, kutje Elea, emelâk himbimân yâhâop yañe purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotñeñeâmâ “Poropete âlâ, kutje Yeremia, me poropete âlâ

mumuᵛambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunᵛe sâop. “Yâhâ yeᵛeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutᵛe âlâmâ Simon sâm, yâkᵛe yuwu sâop. ¹⁶ “Anitâᵛe hângâᵛgohomu ge mansat ya nâᵛgâmunᵛe bulâᵛe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanᵛe tâᵛ tâᵛ ya nanᵛgain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanᵛe, bukulip-gaᵛe ekgohoᵛetâ ki yat. Awoᵛᵛe himbimân tatmapᵛe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâᵛe nâᵛgâhahimu âlepᵛe oap. Yakât biwihe heroᵛe otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topᵛeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenᵛe kât mem emet tuhumunᵛe ᵛiwiᵛ ᵛiwiᵛ sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopᵛeâk lohimbi nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nâᵛe mâmâᵛe otgihimune lohimbi yeᵛgât kunyeᵛe manbuat. Yanâmâ yâkᵛe otᵛetâ bâlemapgât gâᵛe sâm kuyiᵛgiuwat nâku yawuâk kuyiᵛgiwom. Yamâ yâkᵛe âlepᵛe otᵛetgât sâm yiᵛgiuwat nâku yawuâk nâᵛgâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâᵛᵛanâk Anitâᵛe hângâᵛnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroᵛe Yesuhât mâtâp manᵛuwaᵛᵛiwe sâm olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)*

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâm bâlewaᵛᵛim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekᵛan eknongop. “Topᵛe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenᵛe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yeᵛgât

kunlipyen̄e kerek̄e s̄am b̄alenihim mem âlâlâ tuhum nohojêtâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yaŋak mumuŋambâ yahatbom.” Yawu s̄am eknongop.

²² Yawu s̄am eknongomu Petoroŋe dâimu peren pilâm ba yetjîak kinmâ yuwu s̄am ekuop. “Kutdâ, umatŋe topŋe topŋe otnihinomai s̄am tat ya ki tetewuapgât nanŋan. Bia kârikŋe.” Yawu s̄aop.

²³ S̄amu purik pilâm yuwu s̄am ekuop. “Gâŋe mâtâp ki maŋgunihi. Mâtâp maŋgunihirâmâ Sattanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe s̄am nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ loggât nânŋân nânŋân yat. Ya nânŋâmune ki ârândân oap.” Yawu s̄aop.

Manmannenŋe ki alitmâ manmâ yâhânôm.

²⁴ Yawu s̄am ekum yaŋak purik pilâm yuwu s̄am eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmaiŋe nâhâlen torokatne s̄am yan yenahât ki nânŋânjetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyinŋiap ya biatningimap s̄am yakât ki nânŋâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nânŋâm tem lâunihim mannomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe biwi nânŋân nânŋânyenŋe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manjetâ yongoŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ, iri sikum me manman topŋe topŋe yan torokatmâ biwi nânŋân nânŋânyenŋe yan hikum munomai yaŋe mumuŋambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matŋe âlepŋe

Anitâne yingiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâmunê nângânet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpne hângânnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekmâ yingiwom. ²⁸ Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulâne mansanne galemyene otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹ Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesune Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane ya yeneâk meyekmu nen katnenekmâ pumne âlâen yâhâwi. ² Yan yâhânetâ Yesuhât kun kundennane âlâ otmu ekbi. Otmu senneâmâ dewutâ senne gam irik irik sâmap yawuya teteop. Yâhâ sângumŋaneâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotne lan lan sâmap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâne meyelehop yane yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otjetâ Petoroŋe ekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, kulem aŋgo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunne âilonŋo oap. Yawu gârâmâ gâne sârâ nâne selep kalimbu kumbomgât nanŋan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk kulewoŋboŋ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiŋambâ Anitâne yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne

ombe bisine. Nâne biwinaje yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeje mem biwiyenan katmâ tem lâuwanjim mannomai.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâmu hoj bawalipnaje nângâm kinjityenahât otmâ kun kundenyeje mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otjetâ Yesuje gotyenan ba yuwu sâm ekyongop. “Ki kinjityenahât otjet. Yahatjetâ arine.” ⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yeleketâ bialop. Yawu otmâ Yesu iknjâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumjambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Ewan pumjan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohojetâ mum yahatbom yakât kakjanâmâ yu eksai yukât sâm tetem ekyongonetâ nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu hoj bawalipnaje Elea tetemu ekbi yakât nângâm yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimaineâmâ yuwu sâmai. “Anjoân Eleane yâhâpne tetemuâmâ Anitâne hângângumu gewuap yâkât mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sânetâ sâop. “Yamâ bulânanâk yai. Elea yâhâpne tetem mâtâp yai ya hengenjuwuap. ¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâne yuwu sâmune nângânet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yengât kunlipyenanje ekmâ yâkât topne ki nângâm kujetâ muop. Yâhâ Anitâne nâ hângânnohomu gewan yawuâk nohojetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu nângânetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ

Yoaneje tetem toen mem katyehop yâkât yap.”
Yawu sâwi.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm
hâum pâpŋuwi.*

(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)

¹⁴ Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe ya nengâlen dâim takanŋetâ tângune sâm hâum pâpŋum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunŋe bukulipnenŋe pumŋehembâ ge peneningiwi. Peneningiŋetâ yan naom yakât âwâŋaŋe Yesu ekmâ gotŋan ga yuwu sâm ekuop. ¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâŋgâwâŋgi. Weke bâleŋaŋe nanne mem mângâemuâmâ toen kionŋmap. Otmu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kionŋmu semap. ¹⁶ Yawuhât nâŋe dâim hoŋ bawalipŋaŋe sâŋetâ weke bâleŋaŋe yâkâlebâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâpŋum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitŋe ki tânngowuap yawu nanŋai? Yakât nâŋgâmunne ki ârândân oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâm lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ganŋet.” Yawu sâop. Mem yâhâŋetâ weke bâleŋaŋe mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepŋe olop.

¹⁹ Âlepŋe olop yakât topŋe nâŋgâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe ya watne sâm hâum pâpŋuain?”

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Yen nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeim manmai mâne âlepŋe yuwu

mon sâmbâi. “O, pumņe enda huhuakmâ orotok sâmb giâk.” Sâņetâ âlepņe huhuakmâ orotok sâmb gembâp. Otmu âi nombotņe tap ya âlepņe torokatmâ membâi. ²¹ Yamâ weke bâleņe watumne ariap yaņe kârikņe bâleņe. Yakât otmâ yeņeâmâ den in sâņetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleņe yawuya ekmâmâ topņe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenāņe kepeim ulitgunetâ denyenē nāņgām gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuņe ikņak mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuņe yuwu sâmb eknongop. “Anitâņe hâņgânnohomu gewan nâhât kasalipnāņe nohoņetâ mumbom. ²³ Nohoņetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumuņambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâmb eknongomu biwinenāņe nāņgâmunņe umatņe bâleņe olop.

Miti emetņe yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiņan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunņe lok nombotņe opon kâmbukņahât takesi meminiwi yaņe taka Petoero yuwu sâmb âikuwi. “Yenġât patoyenāņe opon kâmbukņahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâmb âikuwi. ²⁵ Yawu sâņetâ Petoroņe sâop. “Oņ, yawu otmapġa.”

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunņe Yesuņe Petoero yuwu sâmb âikuop. “Petoero, den yai yakât nâņgârâ girawu oap? Yuwu sâmb âihohowe. Lok

komot girawuyane tewetsenye mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenane me kasalipyenane?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipyenane kapi ambolipnane tewetsenye ki katmai. Yâhâ kasalipyenane mem ge katyeknetâ yâk yengât amutyenane mansai yâkjak tewetsenye katmai.” Sâmu sâop. “Bonjanâk yat.
²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainye opon kâmbuknan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepnye. Yakât denye bia. Gârâmâ nângânetâ bâlemapgât gâne netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâne inane itâne mem ari denngânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân inane kionbuap ya mem tepnye gâim duhatbuat. Tepnye gâim duhatmâ tewetsenye yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

*Huruŋ huruŋ manmâ yâhânôm.
(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)*

¹ Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. “Sâp patoen Anitâne tihitnenye otmuâmâ orowâk manmâ yâhânôm yanâmâ nengâlen gâtnye âlâ me âlâhât nângârâ kunnenye manbuap?” Yawu sâm âikuwin.

² Yawu sâmunye naom tipnye âlâ gotnennane kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop.

³ “Âinohoi yakât topnye yuwu sâmune nângânet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenane lâum yâkât komot otmai. Yakât dopneâk otnomai yanâmâ Anitâne âlepnye yen

meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ An-itâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴Yâhâ nimnaom titipâne yenhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai. Yakât dopneâk yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵Yâhâ lok âlâ me âlâne naom tipine yuwuya yakât nângânetâ yahatmu buku otbaŋginomaine nâ hoŋ banihimai yakât dop oap.

*Otjetâ bâleâk sâm ki kendâyînginom.
(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)*

⁶Yâhâ lok âlâ me âlâne nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp maŋguyîngimai. Yamâ hâmbâi matne umatne menomai. ⁷Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanne yen kerek mem ge katyekbe sâm otmu yakât lohotne otne sâm oai. Yakât tepne nanŋan. Lohimbi âlâ me âlâne Satangât tem lâum yan, bukulipyene otjetâ bâleâkgât kendâyîngimai yakât matne An-itâne umatne yîngiwuap. Yawu.

⁸Yakât torokatmâ sâwe. Bulâne hârenomaihât ki sâwom. Topne nângânetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋe me kâiyenŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâwân kioŋmagât ya hârem pilânomai. Topne yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâne dâiyekmu yu me ya otjetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyene Anitâhâlen katnomai. Yawu otjetâ manman kârikne yîngiwuap. ⁹Otmu yawuâk lok âlâ me âlâne senje nombot me nombot yanje orotmeme

bâleŋe ekmâ biwiyenŋe yan ariwuap. Biwiyenŋe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenjahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâpgât pat otmâp sâm yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhânetâ manman kârikŋe yingiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâmune nângânet. Anitâŋe aŋelolipŋe nombotŋe naom titipâ yu galempongonet sâm âi yingioŋp yaŋeâmâ yâkât senŋan âilonŋo mansai. Yakât yeŋe naom titipâ yu yengât nângânetâ ki gewuap.

¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yeŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâŋe yengât sâm hângânnohomu gewan. Yakât nâŋe mem kuwikyekmune manman âilonŋoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbanjiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu ambonaŋe nombotŋe ya katyekmu kinnetâ konok misiŋgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misiŋgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan giâk sâm yakât otbuap.

¹⁴ Yakât dopŋeâk awonŋaŋe nan baralipŋe âlâ me âlâŋe hiliwahomaihât haonmâ ârândânŋ tihityenŋe otmâp.

Orotmeme bâleŋe otninginomai yan yuwu ot-nom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Bukuhe âlâne topne âlâlâ mângâhehoku mem dâirâ yok pilâm yetnjiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândân otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukuhanne gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Mosenne den yuwu kulempuop ya watbuat.

“Lok konokne iknjiâk bukulipne âlâ me âlâhât topyenne teteâkgât sâm hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yanne denyenne sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonne (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotne konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkne hehengeguromawot. ¹⁷ Yâhâ bukuhanne iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenan hehengegunomai. Yâhâ yâk yengât senyenan iliwetmâ denyenne ki nângâwuawâmâ yuwu sâm ekumomai. “Gâmâ kunge kârikne otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâm ekum watnetâ ari manbuap.

Den sâm hâreyingine sâm angoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâmunne nângânet. Bukulipyenne yu me ya âlepne otmai ya yenne eknetâ ârândân otmap yawuâk Anitâne ekmu ârândân otbuap. Yâhâ bukulipyenne otnetâ bâlemapgât yenne kuyinginomai ya yawuâk Anitâne mâtâp manguyingiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yenne menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewanginomai yan biwiyenne konok otmu Anitâ âikuwetâ topne mem teteknan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nâne yengât

hohetyenjan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topnje nângâm henjengum den sâm hârewanjinomai. Otmu Anitâne gurâ yawuâk hârewanjiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenje lohimbi otyingim mannom yakât dopneâk Anitâne otningiwuap.

²¹ Sâmû Petoroje yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâne orotmeme kinjon mângâenekmu tosa pilâwanjimine amon otmu yan pesuk sâuwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâuwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâuwuap?” Yawu sâm topnje nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmû sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâne tosanje pilâwanjim yâhâuwat. ²³ Yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâne tihityene otmâ den sâm hâreyingiwuap. Yakât topnje teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkne ikne âi loklipne yengât tosa tatyngiop ya mem âwurejet sâm ekyongop. Ekyongomu tatyngiop ya ambonjan ambonjan yâkâlen ba sâm tetewi. ²⁴ Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yanje tewetsenje ki tatbanjiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâne yuwu sâm ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenje mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândân katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmû lok yanje yuwu nângâop. “Nenje âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakjan tuhum manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikne.” Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp

teteningimu âlepņe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâm ulitgumu ekmâ tepņe nâņgâm tosaņe ya pilâwaņgiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yaņe bukunęe âlâ mem teteop. Otmu bukunahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbaņgiop. Mem tetem tosaņe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâm ulitguop. “Gâ tepge nâņgânihim tipņe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nâņgâm pâi emetņan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuânâk taddâ hep torehenlipgaņe tewetsenņe gihinęetâ pâi emetņe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukulipņane nâņgâm bâlewaņgim patoyeņe ekuwi. ³² Ekuņetâ den ya nâņgâm olop amboņe ya kunmu gamu yuwu sâm ekuop. “Gâ lok bâleņe. Anęoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâņe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwaņgiat yakât nâņgâmune umatņe oap.” Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwiņane nâņgâmu umatņe otmu mem pâi emetņan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ waņetgât tembe lâulipņe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin waņetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop. ³⁵ Yakât topņe yuwu tap. Bukulipyeņane mem âlâlâ tuhuyekņetâ tosa ki pilâyinęinomai. Yamâ Himbim Awoņnenņane yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyinęiwuap.” Yawu sâop.

*Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.
(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)*

¹ Yesuŋe den ya sâŋ pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yanak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. ² Arimunŋe lohimbi dondâŋe denŋe nâŋgâne sâŋ betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkŋe lohimbi dondâ hêngemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâŋ tâpikgumu den âiân katne,” nâŋgâm yuwu sâŋ Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe eŋgatyeneâk otmâ imbilipyene pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nâŋgâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâŋ ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋâit mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. Anitâŋe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepŋe yat. Gârâmâ Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâŋ âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum wanŋmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop. Gâŋe den yat yuŋeâmâ Mosehât den ya orop

ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunne ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sânetâ Yesune Mosenje den sâop yakât yuwu sâm ekyongop. Mosenje girem den yawu kulenguop yamâ kuyiŋgiwehât nângâm ki kulenguop. Yeŋgât tâmbâlipyenane biwiyene kârikne otmu yehâhâlâk nângâm manminiwi yakât kulenguop. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nâne yuwu sâmune nângânet. Lok âlâhât imbiŋane mâtâp ki tâpikgum manmu lokŋane imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yane tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesune yawu sâmu nenne yuwu sâm ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionakmâ mansai. Yawu oranjimaihât nângâm lok yawuyane imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunne sâop. “Lok kerekne imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotŋane mâmâlipyene yeŋgât tepyeŋambâ pâlâmne mannomaihât yawu tetemai. Nombotŋaneâmâ imbi memai sâm mâtâp manguyiŋimai. Yâhâ nombotŋaneâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tiŋ tiŋâk mem mannom nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitâne nângâmu ârândân otmâp. Otmu lok nombotŋane den yu biwiyenane ekmâ topne nângâm yâhânetâ ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yesune nan baralipyene lukuleyehop.

(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotŋane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesune kunyenane mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenne

yekmunje ki ârândân otmu kuyiŋgiwin.
¹⁴Kuyiŋgimunje Yesuje nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukje, ki kuyiŋgiŋet. Anitâje nimnaom titipâ yu yengât tihityeje otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeje kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁵Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyeŋan memu yaŋak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyeje pato tatyŋgiap yâk yengât topyeje.

(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

¹⁶Sâp âlâen lok âlâje Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâje âlâ girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâje manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁷Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboje yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepjeâk otbehât nanŋat otmuâmâ girem den hârohâk nâŋgâm lâuwuat.

¹⁸Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotje ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyeŋan ki sâuwat. Me den perâk ki sâm kâityongowuat.

¹⁹Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetje lâum amutyetŋan manbuat. Otmu nenŋahât nanŋanŋimunje yahatmap yakât dopjeâk buku nombotje yengât nâŋgâmunje yahatbuap.” Yawu tap. nâŋgâmat yawuâk buku nombotje tânyongowehât nâŋgâuwat. Yawu.”

20 Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senņe âlâlâ pato tatgihiap yamâ mem buku nombotņe umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otdâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuhihwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senņe âlâlâ pato tatbaņgiop yakât nâņgâmu biwiņe umatņe otmu, Yesuņe sâop ya ekmu hâi hâiņe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nâņgâņet. Lok iri sikum pato tatyingiap yaņeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otņetâ hâi hâiņe otmap. 24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Pusine seloņ watmu pin pinņan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopņeâk lok iri sikumyene pato tatyingiapņe Anitâņe tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otņetâ hâi hâiņe otbuap. Lok nombotņe iri sikum pato tatyingiapņe yeņahâlâk nâņgâmai. Lok yawuyaņe himbimân Anitâhât gotņan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu nâņgâmunņe sâtņe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaņeâmâ himbingât pat otbuap?”

26 Yawu sâmunņe Yesuņe sennenne topņan dâņâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nâņgân nâņgânân arinomialhât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokņe nâņgâningimap.

Yakât otmâ yeŋe yu me ya otnê sâŋ Anitâhât nâŋgân nâŋgânân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâŋ âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomgât naŋgat?” Yawu sâop.

²⁸ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâŋ nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâŋ tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyeŋe otmâ galemyongom mannomai. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyeŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyinŋimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nâŋgâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilonŋo yinŋimune menomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawâŋgimunŋe yakât hâmeŋe ningiwuap.

¹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ eknongop. “An-itâhât hoŋ bawanŋiŋetâ yakât hâmeŋe yinŋiwuap yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâŋune nânŋâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbanŋiopŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâŋ kapiân yâhâ nep lok meyeŋop. ² Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋiwom,” sâŋu nânŋâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yeŋop. ⁴ Yekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋiwom.” Yawu sâŋ ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatŋetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotŋe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotŋe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatŋetâ emelâk emetsâpŋe olop. Emetsâpŋe otmu nep lok nombotŋe âlâ meyekbe sâŋ kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâŋ âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâŋu sâwi. “Lok âlâŋe âi tuhuŋet sâŋ ki sâŋ ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâŋetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuŋet,” sâop. Yawu sâŋu ari nep tuhuwanŋiwi.

⁸ Nep tipinŋe tuhuŋetâ emetsenŋe potok sâŋu nep amboŋaŋe yahatmâ nep loklipŋe yeŋgât galem ya yuwu sâŋ ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeŋe meŋet.” Yawu sâŋ ekuop.

Aiop, galem yaŋe nep loklipŋe ya ekyongomu ganŋetâ bâinŋe meyeŋop yâk yeŋgâlebâ topŋe

katmâ tewetsenŋe yinŋiop. Yinŋim arim arim anŋoân meyehop ya bâiŋe yinŋiop. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpŋe taka âi mewi ya kina konok konok yinŋiop. ¹⁰ Yawu otmu anŋoân takawi yaŋe yekŋetâ bâlemu yuwu nânŋâwi. “Nenŋe sâŋ omoŋânâk taka âi topŋe katsain. Yakât otmâ tewetsenŋe pato membâmŋat dop.” Yawu nânŋâwi. Yawu nânŋâwi yamâ anŋoân takawi me betŋan takawi ya hârohâk dop konohâk yinŋiop. ¹¹ Dop konohâk yinŋimu yakât tepyenŋan tâlimu nep amboŋahât dondâ nânŋâm bâlewanŋim yuwu sâŋ ekuwi. ¹² “Lok nombotŋe emetsâpŋan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoŋânâk menenekdâ nep tuhumunŋe sikopŋe irik irik sâŋ dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâŋe mem ge katnenekmâ emetsâpŋe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nânŋâmunŋe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ nep amboŋaŋe lok hohetyenŋan kinmâ sâop ya yuwu sâŋ ekuop. “Buku, nâŋe ki otmâ tâpikguan. Meyeksan yan kina konok konok yinŋiwom sâŋune nânŋâŋetâ ârândânŋ oap. ¹⁴ Yakât otmâ yinŋian yu miakmâ ariŋet. Nâŋe yen yinŋian otmu bâiŋe takai ya yinŋian yuâmâ nine enŋatneâk watmâ yinŋian. ¹⁵ Nâŋe tewetsenŋe yu kâsikum yinŋian yamâ nâhât wahap. Yeŋe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeŋe nânŋâm bâlenihiai yakât nânŋâŋune ki ârândânŋ oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋune nânŋâŋet. Sâp yi-wereŋe nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim hoŋ banihiai. Otmu sâp âlâen komot topŋe topŋe yaŋe nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim hoŋ banihinomai. Yen me yâk

hârohâk hâmeŋe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekŋe manman kârikŋan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe mumbuap yakât sâm hoŋ bawalipŋe ekyongop.

(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

¹⁷ Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâwe sâm nen hoŋ bawalipŋe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwereŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŋan katnekbup. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ¹⁹ Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katnekŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumune hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmum yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop.

Bukulipnenŋe yâk yengât hoŋ bayiŋginom.

(Mareko 10:35-45)

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbiŋaŋe nanyâhâtyetŋe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtne yu nâŋgâyitgihât nanŋan.” Yawu sâop.

²¹ Sâmum sâop. “Gâ biwihane girawu nâŋgâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmum sâop. “Sâp patoen gâŋe lohimbi kerek galemnenŋe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtne

yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.”
Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâmu âiyotgop. “Yakât topņe ki nângâm denâk sâmu yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me?”

Sâmu sâowot. “Ya âlepņe yat. Umatņe nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nanğait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmutâ sâop. “Bonņanâk yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom ya yet gurâ yawuâk nângâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâņe tânnohonęetâ kunlipyęne mannom yakât Anitâ ikņahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu ekyotgomu yakât den pat nângâmunņe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nângâm bâleyitgimunņe Yesuņe nângâmu bâlemu den âlâen hâmu yuwu sâmu eknongop. “Lok papatolipyęņe nângâmai dopņan lohimbî galemýongonęetâ yâk yęngât amutyęņan manmâ hâhiwin kakņan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yeņeâmâ papatolipyęņe otyiņgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâmu mansaiņe nâhât hon bam gam nâ tânnohonęetgât ki gewan. Nâņeâmâ lohimbî hon bayiņgim sârereyekmâ kinmune nohonęetâ mumbom. Mum yan tosayęne pilâyiņgiwom. Yawu otbomgât awonņaņe âi sâmu nihim hângânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yęngâlen gâtņe âlâ me âlâņe bukulipyęņe nângâyęiņęetâ yahalâkgât meņetâ huruņ huruņ otmu yâk yęngât amutyęņan mannomai. Otmu yęngâlen gâtņe âlâ me âlâņe Anitâņe nenekmu

ârândân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyene
yengât hon bayinginamai. Yawu.” Yawu sâop.

*Lok senyetje bok sâsâje ya hejgemyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)*

²⁹ Yesuje menenekmu Yeriko kapi pilâm
yâhâwin. Yâhâmunje lohimbi dondâje betnenjan
watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunje lok yâhâp
senyetje bok sâsâje mâtâp ginjan talowot.
Tatmutâ lohimbi yanje “Yesu takap” sâjetâ nângâm
yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato,
Dawitihât sen, gâ netgât wehe nângânitgi.” Yawu
sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetjan kinbi je kuy-
itgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikje
sâm halahum tawot? Den nângânâk tatset.” Yawu
sâwi. Yawu sâjetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgi-
wehât nanjawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetje
hâreakmu ekdehât nanjait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetjan mem walipgumu
hâreakmu ekmâ, Yesu betjan sâmutâ orowâk ari-
win.

21

*Yesuje Yerusalem kapiân yâhâop.
(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)*

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi
âlâ, kutje Betepahe sâm, ya Oliwa pumjan tap yan
yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuje hon bawayâhâtje
yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipije
ewapâ tap yan dongi nanje otmu mâmâje

hikum katyelekŋetâ kinsawot ya holaŋmâ meyelekmâ geromawot. ³ Holaŋyelekmutâ lok âlâ me âlâŋe yelemâ âiyotgoŋetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwerenŋe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetŋaŋe yu meyelekdehât hâŋgânotgomu takait. Meyelekmâ arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâm hâŋgânyotgomu yâhâowot. Yâhâ donŋi ya holaŋmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânŋan poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipŋe nâŋgâŋet. Papatolipyeŋaŋe orotmeme yuwu otmâ mansai. Yaŋeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakŋanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yuŋeâmâ yeŋe otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikŋahât nâŋgâmu gemap. Yakât otmâ donŋi kakŋanâk lohotŋan ariop.”

Den yawu tap yakât bonŋe Yesuŋe donŋi kakŋan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbî kiŋitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe sâŋgum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgatmâ ariwi. Liŋgatŋetâ donŋi yaŋe yakât kakŋambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotŋe hâruhuakbi yaŋe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ

tâmbânenje Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâne âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesune Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipnane ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtne? Me âlâhât nanne?”

¹¹ Yawu sânetâ lohimbi betnan sâwine yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutne Yesu, kapi tipine, kutne Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtne.” Yawu sâwi.

*Yesune opon kâmbuknan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)*

¹²⁻¹³ Yawu sânetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunne Yesune dongi kaknambâ kionmu yanak yapâ opon kâmbuknan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukne kâlehen lohimbine senne âlâlâ angi gunji otmâ hâmenje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesune nângâm bâleyingim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânjan Anitâne poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemnan manmâ araine nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Yene yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmenje mem yahatmâ angi gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetne yawuya oap. Opon kâmbukne yu kâlehen ki orotne otjetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kaknan tat tat, tewo, kembâ mem emetne tuhumi ya kâlehen katjetâ talop,

senne âlâlayeje mem purik pilâyîngim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinjetâ lok nombotje senyeje bok sâsâje otmu lok pareje ya yâkâlen arîjetâ hengemyongop. ¹⁵ Hengemyongomu naom titipâje Yesu ekjetâ sâtje otmu yuwu sâ mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionsai yakât herone oain.” Yawu sânetâ yan hotom uminiwi ya yengât lok kunje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yanje nângâm bâlewanjim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyene bianje mepaeheksai ya ekmunje ki ârândân oap. Yakât kuyîngirâ hutuk sânet,” yawu sâ m Yesu ekuwi.

Sânetâ sâop. “Mepaenekjetâ nângâmune ârândân oap. Yu oai yukât emet inânjan Anitâje poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâje nimnaom titipâ yengât biwiyejan kionmu herone otbanjai.”

Den yawu kulemgui tap yakât bulâje yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâ m ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoj sâmu iwin.

Lakop sâwanjimu hâlâlân sâ m kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

¹⁸ Yan imunje emet hanj sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. ¹⁹ Po wanjimu senne pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâ m gotjan ari ekmâ kehetje âlâ ki kinop. Esenjanak âi omoj omoj otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Esenjeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât

kehetŋe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yaŋak esenŋe gimbaŋguop.

²⁰ Yawu otmu nenŋe ekmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topŋe girawuhât esenŋe in yawu gimbaŋguap.”

²¹ Sâmunŋe sâop. “Sâmune nâŋgâŋet. Biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm waŋsan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu mon otnomai. Pumŋe âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitguŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. ²² Yeŋe yu me ya otne sâmâmâ aŋgoân biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Anitâhâlen kepeim ulitguŋetâ nâŋgâyinŋimu yanâmâ yakât bulâŋe âlepŋe tetemu eknomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

²³ Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋan tatmunŋe lohimbî nombotŋe yan tatbi ya den pat âlepŋe ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnenŋe yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbî watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

²⁴ Sâŋetâ sâop. “Âinohoi gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeŋe den matŋe kâpeknihiŋetâ yanâmâ nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoanenŋe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop

yengât sâtgât âi ya tuhuop yakât sâjêta nângâwe.”
Yawu sâmu âiyongop.

Yawu sâmu matje kâpekbanjine sâmu pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenje yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâje âi sâmu wanju tuhuop.” Yawu sânom yamâ matje yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen bi-wiyenje ki katbi?” Yawu sâmu den matje girawu sâmu kâpekbanjinom? Anjulaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbî dondâje yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâmu yan nengât nângâjêta bâlewuap. Nângâjêta bâlemu nongomaihât ki ekunom?” Yakât otmâ hâmu pâpgum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nanjain.” Sâjêta sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbî girawu yaje Anitâhât den lâuwi.

²⁸ Yesuje den âlâen hâmu yuwu sâmu ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtje yâhâp. Otmu âwâyetjaje ataje yuwu sâmu ekuop. “Nan, gâ âinenjehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâmu sâop, “O, awonj, nâmâ hâkâj oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipije tatmâ yanjâk ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetjaje iminjâhâlen ari yawuâk sâmu ekuop. Yawu sâmu iminjaje yuwu sâop. “Awonj, âlepje ari-wom,” sâop. Yamâ benje pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtje âlâje âwâyetjahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâ m âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atañe awâyetñahât tem lâuop,” yuwu sâwi.

Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâ mune nâñgâñet. Yoaneñe manman âlepñe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeñe denñe nâñgâñetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeñe lok nombotñe yekñetâ bâlemu sâ m ge katyek sai. Yakât otmâ yuwu sâ mune nâñgâñet. Lok âlâ me âlâñe take-sihât tewetsenñe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotñe lok ihilâk orop manminiwi yañe orotmemeyenñe bâlenñe ya sâ m tetem bet pilâñetâ yan Yoaneñe toen mem katyehop. Yeñeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Bi-wiyenñe pâlâmñe otmâ yâkât den nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Yakât otmâ tewetsenñe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyanñe hewewenñe otmâ kulet sâyinñim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeñeâmâ Yoanehât den nâñgâñetâ nahat otmu biwiyenñe alitmâ An-itâhât komot bulâñe yan ki torokatsai.

*Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.
(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)*

³³ Otmu yengât topyenñe teteâkgât den âlâen hâum sâ mune nâñgâñet. Lok pato âlâñe wain kâmetñet sâ m nep lok meyhohp. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toñe ya mem mendârenñetâ gewuapgât wañga hâwiwi. Otmu emetyenñe tuhuwi. Ya tuhum tiñ pilâñetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetñe puru pato kinop ya ambonañe hâruhunihiñet sâ m hoñ bawalipñe yakembâek hâñgânyongomu

takawi. ³⁵ Hângânyongomu takanjetâ nep galemne katyehop yanje nombotne yongom watyekbi, yâhâ nombotneâmâ kâtne yongonjetâ muwi. ³⁶ Benje sâp âlâen hângânyongomu takanjetâ nombotne yongonjetâ muwi. Yâhâ nombotneâmâ watyeknetâ purik sâm ambonjahâlen ariwi. ³⁷ Arinetâ ambonane den pat ya nângâm yuwu nângâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop. ³⁸ Biwiñane yawu nângâm ikne nanne hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenne ikne nanñane takap. Âwâne mumu yan kalam yuâmâ yâkne ambokumapgât kumunne muâk. Kumunne mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topñehen pilânetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matne sânetâ nângâwe.

⁴⁰ Yawu otñetâ âi ambonje ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otñetâmâ âi ambonje yanje taka yongomu munjetâ nep lok ondrop meyekmâ kaweyenjan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwanjim hon bawanjinomai.” Yawu sâwi.

⁴² Sânetâ sâop. “Anitâne hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâne yuwu kulemguop ya yene ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokne nak âlâ ekmâ bâleñe sâm mem ketetbi. Bâleñe sâm mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiñe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patone nângâmu

teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nâŋgânomai.” Yawu kulemguoap tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâŋe yiwerenŋe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmunen nâŋgâŋet. Yen nâhât nâŋgâŋetâ gemu hâkâŋ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbimeyekmunen nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manŋetâ kunyenŋe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu ekmâ betbaŋginomai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâmkionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenŋe haonmâ ârândânŋ Yesu betbaŋgimain. Yakât otmâ Anitâŋe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nâŋgâŋetâ bâleop. ⁴⁶ Nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi yamâ yuwu nâŋgâwi. “Lohimbime, sesenŋâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu nanŋai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nâŋgâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetŋan katne sâm otbi ya gorâyinŋimu pilâwi.

22

Lok kutdâ âlâhât nanŋanŋe imbi miop yan hâum sâop.

(Luka 14:16-24)

¹ Yesuŋe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe ya yuwu sâm ekyon-gop. ² “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât topŋe yuwu tap. Lok kutdâ mansai yenŋâlen

hâum sâmunê nânġâġet. Lok kutdâ âlâhât nanġaġe imbi membe sâmu sonġo bau otmu sot kâle topġe topġe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanġaġe imbi membe sâmu yan âwânġaġe hoġ bawalipġe nombotġe yuwu sâmu hânġânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulipnenġe meyekġetâ takanġet.” Yawu sâop. Yawu sâmu hânġânyongomu ari ekyongonġetâ ki takawi.

⁴ Yawu otġetâ âlâkuâk hoġ bawalipġe nombotġe yuwu sâmu hânġânyongomu ariwi. “Anġoân bukulipyeġe hânġânyongomune ari ekyongonġetâ ki takai ya yeġe âlâkuâk ari yuwu sâmu ekyongonġet. “Yen nânġâġet. Sonġo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinġan tuhumunġe tap. Yakât takanġetâ nanġaġe imbi membuap yakât heronġe otmâ nenom.” Yawu sâmu ekyongonġet,” sâmu hânġânyongomu ariwi.

⁵ Hânġânyongomu hoġ bawalipġaġe yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonġetâ nânġâm nânġâm âlâku nânġâop dopġan dopġan ariwi. Nombotġe kalamânġen nep tuhuakne sâmu ariwi. Yâhâ nombotġaġeâmâ bisinisi tuhuakne sâmu ariwi. Nombotġe ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotġaġeâmâ lok kutdâġe hoġ bawalipġe hânġânyongomu den mem ariwi ya yongonġetâ muwi.

⁷ Yawu otġetâ lok kutdâ yaġe den pat nânġâm kuk otmâ tembe lâulipġe hânġânyongomu ariwi. Ari kapiyeġanâk yongom itit kiom bâleġe tuhuyinġiwi. ⁸ Otmu lok kutdâ yaġe hoġ bawalipġe yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipnenġaġe hâkânġ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katġetâ tap ya bâlemapġât yuwu

otnom. ⁹ Hângânyongomune mâtâp kunjan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonjetâ taka sot yu nenjet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu honj bawalipnaje den sâop yawuâk mâtâp kunjan yâhâm gem lohimbi âlepne bâleje ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwânjahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yaje lohimbi takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtje lok âlâne sângum tok sâsâne latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewanjim yuwu sâm ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannaje imbi membe sâm otmu sângum tok sâsâne latmâ taka tat? Ya ki ârândâj oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matje sâwehât nângâmu umatje otmu anjolakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yaje honj bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Yeje lok yu kâjne bâtje nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilânetâ giâk. Pilânetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topje yuwu sâmune nângânet. Anitâneâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâne yâkâlen biwiyenaje kepeim manjetâ manman kârikjahât pat kuyinjimu man-nomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunje tatmap ya wanjnom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tinj pilâmu Parisaio yejeâk perenj pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yunjeâmâ nengât topnenje miap. Yakât

nângâmunje bâleap. Yakât benje girawu otmâ sâmunje Roma tembe lâunje Yesu mem ari pâi emetjan katjet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâm hoj bawalipyenje otmu Herotgât âi lok nombotjanje Yesu âikujetâ sâm tâpikgumu topje mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongojetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanjain. Gâje den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunje bonjeâk otmap. Otmu lohimbinje nângâhihinjetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâje lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâje uwawapje bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnenje mansap, kutje sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wanmain. Yawu gârâmâ ya wanmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenje nâhâitje sâm tâpikguwuap sâm âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyenje boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanje mem nihinetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem wanjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanje yu ekjet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutje kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenne, kutje Sisa sâm, yâkât umutje yakâ.”

Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâm katjetâ tap otmuâmâ yâk wanomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk wanomai.” ²² Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtnje otmu pilâm yahatmâ ariwi.

*Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.
(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)*

²³ Sarukaio lok yuwu nâñgâmai. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunñe pesuk sâmap.” Yawu nâñgâmai. Yâkñe yakât topñe nâñgânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. ²⁴ “Bawapi, angoân Moseñe den kulemgupop ya yuwu tap.

“Lok âlâñe imbi âlâ memu naom ki mewañgimu lok ya mumbuap. Mumu imiñañe yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseñe yawu kulemgupop tap. Yakât topñe sâm eknongohât yuwu sâmunñe nâñgâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayene kunñañe imbi âlâ memu imbiñañe naom ki mewañgimu inâk manmâ muop. Mumu imiñañe atanahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetñañe kambutyetñe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokñe kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekñe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâñe membuap?” Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâñe poropetelipñe otmu lok nombotñe den ekyongomu kulemgumi yakât topñe yene ki nanñai. Otmu Anitâ ikñe wâtñe pato tatbanñiap yakât topñe gurâ ki nanñai. Yawu gârâmâ yene nâñgâm hilipgum den yawu yai.

³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâñe lo-

himbi mumuñambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipñaje ki miakmai ya yengât dop otmâ ikñiâk ikñiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât topñe yuwu sâmunen nânğâñet. ³² Emelâk Anitâñe yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâñe Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu kulemuop.

Anitâñe Mose den ekumu kulemuop yakât topñeamâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenñe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganetâ ganetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenñe yamâ Anitâ. Topñe yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbinje den ya nânğâñetâ âlâ kândâkdâ olop.

*Mosehât girem den girawu yanje kun kunje oap?
(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)*

³⁴ Otmu Sarukaione Yesuhât den matñe sâne sâm hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaione nânğâñetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵ Ari yâk yengâlen gâtñe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopñe yahalop. Yahatmâ Yesuñe den sâm hilipgumu pâi emetñan katñetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. ³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nânğâ. Anitâñe girem den Mose ekumu kulemuop yapâ gâtñe girawu ya yakât nânğârâ yahatsap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Anitâñe den âlâ Mose ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipnje yen ekyongomune nângânet. Nengât Kutdânenje yamâ Anitâ iknje konok tatmap. Nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenjañe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuñe kunje oap. ³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nennahât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotje yengât nângâmunje yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuñeâmâ kunje pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâñe manbiñe den yâhâp yukât nângâm den topñe topñe kulemgui.”

Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât sâm Yesuñe Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹ Yawu sâm benje purik pilâm yuwu sâm âiyongop. ⁴² “Anitâñe hângângumu gewuap. Yakât topñe girawu nanñai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heakñe Dawiti mâmâñe otbañgimu den kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâñe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâñe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiñe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâñe hângângumu gewuap yakât Dawitiñe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu

gârâmâ yeŋeâmâ “Yâkŋe hâmbâi ge galemnon-gowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiŋe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâm âiyongomu matŋe kêpekbaŋgine sâm hâum pâpgum pilâm gem itoŋ galaŋ otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesuŋe lohimbi nombotŋe otmu hoŋ bawalipŋe nen yuwu sâm eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeŋgât den ya biwinenŋe kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenŋe yâk yeŋgât amutgen manmunŋe yu ya otŋetgât den undipŋe topŋe topŋe sâm ningimai yamâ yeŋe gurâ denyenŋe ya ki lâum watmai. Yâkât otmâmâ yâkŋe otmai memai yawu ki otnom. Yâkŋe den sâm ningimai yan umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenŋe nâŋgâyinŋimunŋe yahalâkgât nengât sennenŋan kinmâ orotmeme topŋe topŋe yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyenŋan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipŋe kâkâlep, senŋe âlâlâ hâmeŋe pato, mânunakŋetâ holuŋ holuŋ sâmu miti emetŋan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetŋan yâhâ lohimbi senyenŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenne yuwu sâmunne nângânet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipnaŋe neknetâ yahatmu mepaeneknetgât nângânomai otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyeŋe mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyeŋe mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenne mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenne, me awoŋnenne Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awoŋnenne ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topneâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtne lok âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ gemu lohimbi hoŋ bayiŋgiwuap ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâne nângâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benne Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeŋeâmâ topyeŋe kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yeŋeâmâ lohimbi nombotŋaŋe bulâŋanâk Anitâne tihitnenne olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyiŋimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatne topne topne teteyiŋgiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyeŋambâ watyekmâ senne âlâlâyeŋe kombo meyiŋgimai. Yawu otmâ lohimbi senyeŋan

topyeŋe kurihiakmâ oain sâam oain sâam otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkŋe. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe kâpekyingiwuap.

¹⁵ Otmu yeŋeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekŋetâ yeŋgâlen torokatmâ denyeŋe lâum manmai. Yâhâ yeŋeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yeŋgât den lâum mansai yaŋe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâamai. “Lohimbi nombotŋaŋeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonŋe bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliŋak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâamai. ¹⁷ Yawu sâamai yamâ topŋe nâŋgâm tâpikgum sâamai yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Girawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Kondo me senŋe âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senŋe âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeŋe gurâ yakât topŋe ki naŋgai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâawe. Yeŋe yuwu sâamai. “Lohimbi nombotŋaŋe opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonŋe bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denŋe bia. Yâhâ yâkŋe hotom une sâam alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaŋeâmâ bulâŋe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâamai. ¹⁹ Yawu sâam nâŋgâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâŋet. Girawu yakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Senŋe âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeŋe yakât topŋe nâŋgâm hâum pâpguai yakât sâamune nâŋgâŋet. ²⁰ Lohimbi

nombotņe hotom une sâm alata gotņan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaņeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topņe yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukņan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukņahât ki hikumai. Opon kâmbukņahât amboņe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senņan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenņe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboņe Anitâ yâkât senņan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeņeâmâ topņe ya nâņgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeņeâmâ wahap tâņât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyeņan konok ya mem Anitâhât pat kuwaņgimai. Yâhâ Anitâhât den nombotņe umatņe pato ekyongomu kulemguwi yamâ loņgâemai. Loņgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeņgât den sâm hâreyiņgimai yan Anitâņe nâņgâmu ârândâņ olâkgât ki nâņgâmai. Yawu otmâ den tâņ tâņâk ki sâm hâreyiņgimai. Otmu buku nombotņe yeņgât weyeņe ki nâņgâm tânyongomai. Otmu biwiyene Anitâhâlenâk ki katņetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâņe matņe umatņe yiņgiwuap. ²⁴ Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâwe. Lok nombotņe senyeņe bok sâsâņe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopņeâk yeņe Anitâhât den bulâņe ya betbaņgim den tâņât tâņât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matņe umatņe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio

yenâmâ lok perâk, nimbilamyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâne aman mem hâkneâk pirimu biwiņan sot wahapne yawuâk tatbuap. Yakât dopneâk yene bukulipyenane yeknetâ yahalâkgât hâkyeneâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâlene, me nângâm bâle, me orotmemeyene kiņgoņ ya biwiyenane nângâmai. Yawu nângânetâ yane mem bâlene tuhuyekmap. Yengât topyene yawu tap yamâ ki enakmâ nanġanġimai. ²⁶ Biwiyenān yawu tap gârâmâ anġoān yene biwi nângân nângânyene ya sâm pitiaknōmai. Yawu otnōmai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuāngât nângânetâ tâņât otbuap. Yâhâ ki otnōmai yamâ yiwerene umatne teteyiņġimap yu wangim umatne pato witġumâk teteyiņġiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikūm ningim mansai yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihiyekmain ya yengât sum kakņanâmâ awu tawu kâmetmunne banban sâm sekne âlepne otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewan yane ololoņ sâm kinmap. Yengât biwi nângân nângânyene yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeneâmâ hâkyene piriaknetâ salek olâkgâlâk nângâmai. Yamâ biwiyenānâmâ nane gorewan yawu yane tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yengât biwi nângân nângânyenān Anitâhât den bulâne ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne mem purik pilâyġġimu matne umatne menōmai.

*Parisaione matne umatne menōmai.
(Luka 11:47-51)*

29 Otmu yejeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotjañe âilonjo lonjo manmâ gam muwi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunje banban sâmbâ sekje âlepje otmâ imap.” 30 Yawu sâmbâ yanak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, angoânâk tâmbâlipnenje manbiân yan nenje manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai. 31 Yakât yuwu sâmbâ nângâñet. Emelâk tâmbâlipyenje poropete yongonjetâ muwi ya yengât yuwu sâmai. “Nenje tâmbâlipnenje yengât sen mansain.” Yawu sâmai. 32-33 Yakât otmâ tâmbâlipyenje otminiwi yakât Anitâñe matje umatje yingiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyenje orotmeme bâleñe otminiwi ya yeñe yawuâk torokatmâ mansai yakât matje umatje dondâ yingiwuap. Yamâ yeñe wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulânjanâk teteyingiwuap.

34 Otmu topyeñe teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoñ bawalipne nombotje âi sâmbâ yingimune yengâlen taka Anitâhât topje kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeñe nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotjeâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotjeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. 35 Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâñe ikje hoñ bawalipne hângânyongomu denje lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenje nângâm bâleyingim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopje ya yeñe menomaiâk. Yakât topje nângâñetâ

keterahâkgât yuwu sâwe. Embânân topņe katmâ tâmbâlipyenaje lok âlâ, kutņe Awe sâw, ya kuņetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutņe Sekaraia, yamâ opon kâmbukņan hotom um bam gam kinmu yanâk kuņetâ muop. ³⁶Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonjetâ muwi yakât huhopņe yen gurâ umatņe menomaiâk.

Yesuņe Yerusalem kapi ambolipņe mem ikņan katyekbe sâw olop.

(Luka 13:34-35)

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipņe yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi meņetgât Anitâņe ikņe hoņ bawalipņe hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâņane kurâk sâw nanlipņe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopņeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manņetgât sâwan. Yamâ yeņe nâhât hâkâņ otmâ mansai. ³⁸Yawuhât Anitâņe betyongomu kasalipyenaje taka yongom watyekņetâ kapi yu kâwurumņajak kinbuap. ³⁹Yakât otmâ nâņe pilâyekmâ ariwom. Benņe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâw eknohonomai. “Anitâ Kutdânenņane tihitnenņe otbe sâw mat hângângohomu taka. Yakât otmâ biwinenņane heronje pato nanğain.” Yawu sâw eknohonomai.” Yesuņe yawu sâop.

24

Kasalipyenaje taka opon kâmbukņe huhum itoņ galan menomai.

(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yesuŋe menenekmu opon kâmbukŋe pilâm ge kambenenŋe kakŋambâ olelem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâŋm âikuwin. “Pato, yu nâŋgâ. Opon kâmbukŋe pato nandoroŋe yu ekmunŋe âilonŋo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap? Ya sârâ nâŋgâne.”

² Sâmunŋe yuwu sâŋm eknongop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âilonŋo lonŋo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenŋe taka huhum gahaem senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem itoŋ galaŋ tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâŋm eknongomu nenŋe pumŋe âlâ, kutŋe Oliwa sâŋm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâŋm âikuwin. “Gâ opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bulâŋe sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâŋe âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵ Sâmunŋe sâop. “Lok nombotŋe taka den perâkŋe yuwu sâŋm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâŋm kâityongonetâ lohimbi dondâŋe denyenŋe nâŋgâm lohotŋe otmâ yâk yenŋâlen torokatnomai. Yawu otmâ yenŋât biwiyenŋan kionetâ denyenŋe nâŋgâm yâk yenŋâlen torokatmaihât galemeyenŋe oranŋim mannomai. ⁶⁻⁸ Otmu kuk kapam topŋe topŋe tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. Yawu otmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, emet inânŋan Yesuŋe eknongop yakât bulâŋe teteap. Yamâ

yu tetewuapgât Anitâje embân sâmbâl kalop.” Yawu nângâm imbiâk nâhâtje “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nângânomai. Anjôn lohimbî hânjan kulemjan hânje mansai dondâhâlâkje kasa oranjim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososon membuap. Yawu otmu umatje topje topje tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmbâl nângâjet. Imbilyenjanje naom mene sâmbâl hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopjeâk umatje topje topje teteyingiwuap yakât kakjan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasanjanje nâhât den pat âlepje nângâjetâ nahat otmâ hakyenjan sâmbâl den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotje yongonjetâ munomai. ¹⁰ Otmu hilipnongomai sâmbâl yen nombotjanje kingityenjahât otmâ topyene kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionakmâ betyenehen kionmâ kasa oranjimomai.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkje nombotjanje yahatmâ yengâhâlâk nângâm yuwu sâmbâl kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâje mansain.” Yawu sâmbâl kâityongonjetâ lohimbî dondâje yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. ¹² Otmu lohimbî nombotjanje bukulyenjanje otjetâ bâleâkgât bukulyenjanje kendâyinginetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopje yamâ Anitâhât komolân gâtje nombotje hionakmâ biwiyenjanje pâlâmje otmu buku ki oranjim mannomai. ¹³ Yawu gârâmâ umatje

âlâlâ teteyingiwuap yan lohimbi nombotņane Anitâhâlen biwiyenņane kepeim sât gum mannomai. Yamâ Anitâņe bulâņanâk mem manman âlepņan katyekbuap. ¹⁴ Yâhâ Anitâņe lohimbi kerek yengât tihityeņe otbuap yakât den pat âlepņe ya lohimbiņe nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenņane kepeinetgât yeņe hânņan kulemņan ari ekyongonomai. Ekyongonetâ ârândâņ otmu Anitâņe hâņgânohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhunetâ kâwurumņanak kinbuap.

(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)

¹⁵⁻¹⁶ Yesuņe kapam me âlâlâ umatņe tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutņe Danie sâm, yâkņe umatņe topņe topņe tetewuap yakât emet inânņan yuwu kulemguop tap.

“Kasalipyenņane yeņe lok kutdâ yeņahât umutņe lâum opon kâmbukņan yâhâ kânâņgâņetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Daniene den kulemguop ya nâņgâm biwiyenņan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenņane taka yawu otņetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipņane kapi yeņe pilâm iton galan otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai. ¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipņane gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiņguraknomai. Yawu otmâ emetyenņan yâhâ itâ pareņe miakne sâm yakât ki nâņgânomai. ¹⁸ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomaine gurâ âwurem taka emetyenņan iri sikumyeņe me senņe âlâlâyeņe ya miaknehât ki

nângânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâh hewukñehen ari misiñguraknomai.

19-21 Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat man-nomai. Otmu ñaña hewâk hewâhâk mem hikakmâ manñetâ wâtyeñe ki tiñ tiñ sâwuap yañe hili-wahomaihât yeñe Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenñe to yambu sâpñan me tatmâ nângâ nângâ sâpñan takamai sâh Anitâ yawuâk ulitguno-mai. Kasalipyenñe takanomai yanâmâ umatñe pato nandoroñe kakyenñan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbi katyelehop yapâek umatñe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatñe kakyenñan yâhâwuap yukât kakñan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²²Yakât otmâ Anitâñe ikñe lohimbilipñe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâh kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotñe nâhât yuwu sâh yen kâityongonomai. “Anitâñe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenñe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap.” Yawu sâñetâ ki nângâyinñinomai. ²⁴Sâp yanâmâ lok perâkñe nombotñe kurihiakmâ oain sâh oain sâh yuwu sâh ekyongonomai. “Nâ galemyeñe manbehât Anitâñe âi sâh nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâh nâhât lohimbi bulâñe yañe yâk yengâlen torokatñetgât kulem topñe topñe menomai. Yawu otñetâ yekmâ betyinñim mannomai. ²⁵Yâhâ emet inânñan den ekyongoan yu biwiyenñan katmâ galem oranñinomai.

²⁶Yâhâ sâp yan lok nombotñe den mem yuwu sâh ekyongonomai. “Anitâñe hângângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sâñetâ yâk

ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotņaje den mem yuwu sânomai. “Anitâņe hângângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nâņgânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu laņinņaje siliņ siliņ sâm nombotgembâ nombot otmâ haņ sâmap yakât dopņeâk Anitâņe nâ lok bulâņe hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânņan kulemņan mansai kerekņe nâhât laņinņe ekmâ topņe nâņgânomai. ²⁸ Yâhâ umatņe âlâlâ tetewuap yakât emet inânņan ekyongom gaman. Yukât bulâņe hâmbâi tetewuawân ekmâ topņe nâņgâm heņgeņgunomai.

Yesuņe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topņe topņe tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

²⁹ Umatņe topņe topņe tetewuap yanâmâ hilâmġât emetsenņe otmu omoņġât emetsenņe yamâ bok sâmu omoņ sahakbuap. Omoņ sahakmu pitu yaņe himbimâmbâ pek sâm genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâņe yâhâpņe nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbiņe ekmâ kâi bāt sâ n sâ n otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâņe yâhâpņe hângânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ gemune nekņetâ sâtņe otbuap.

³¹ Âwurem gewom yan aņelone âlâņe lâmunņe kunmu aņelolipne hângânyongomune emetsenņe gahaņehen geheņehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikņahât

pat Anitâņe kuyiņgimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopņeâk hâmbâi den yan yukât bulâņe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuņe emet inânņan den eknongop yakât bulâņe tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muņetâek bulâņe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâņe kalop ya bi-atmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikņe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuņe âwurem gewuap sâp ya ki nanņain.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Sâp gewom lohimbi kerekņe yakât ki nanņai. Otmu anelo himbimân tatmai yâkņe gurâ yawuâk ki nanņai. Otmu ninak gurâ ki nanņan. Awoņne himbim amboņe ikņahâk nanņap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpņe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Emelâk embâņân Noaņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaņe manop yanâmâ

lohimbi gulip malap manmâ yeŋe âi yeŋahâlâk nâŋgâm manbi. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ waŋga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâŋ gulip malap manmâ gaŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâmu tonŋelâk pato gemu to niŋ niŋ sâŋ lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe âlepŋe mansainâk sâŋ otŋetâ yan Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyenŋe tuhum gulip malap mannomai yamâ Anitâŋe nombotŋe ya meyekbuap. Nombotŋe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyenŋe gewom yakât sâp yeŋe ki naŋgai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenŋe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiŋginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sâŋ sâŋâk takamaihât kapi ambolipŋaŋe sen galem manmâ emet kapiyenŋe galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopŋeâk Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeŋe ki naŋgai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronŋe nâŋgânomai.

*Hoŋ bawa âlepŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpŋe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâŋe kapinŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâŋ

yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâŋ katmâ yuwu sâŋ ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat.” Yawu sâŋ ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galemyongomu âilonŋo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patoŋaŋe âwurem taka heroŋe otbaŋgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaŋgim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâŋmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâŋ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yeŋgâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patoŋaŋe pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.” Yawu sâŋ eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

¹ Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuawân Anitâŋe menenekmâ ikŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yâkât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâŋ den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulipŋe bâtnombot nombot hârok men-duhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaŋgiwi.

2-4 Otmu yâk yenğâlen gâtŋe imbi mome yamâ biwiyenŋe golâek manmâ lambe otmu lambe toŋe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlamŋe manbi yakât otmâ lambeyenŋe ya toŋe saŋ sâop. Otmu lambe toŋe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manŋetâ sâp kâlewâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatŋetâ omoŋ derepŋan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtpgât galemŋe kinop yaŋe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaŋgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaŋgiŋet.” ⁷ Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyenŋe toŋe orowâk mem manbiŋe tipinŋe âlâ sem talop ya meŋetâ laŋinŋe pato olop. ⁸ Yawu otŋetâmâ bukulipyenŋe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toŋe bia. Yakât otmâ nombotŋe gâim ninginŋet.” sâm ulityongowi. ⁹ Sâŋetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenŋanâk miain. Yawu gârâmâ yenjak anŋim bero emetŋehen ari puluhum miakmâ takanŋet.” ¹⁰ Yawu sâŋetâ anŋim bero emetŋehen ba ariwi. Ari yaken manŋetâ bukulipyenŋe ge lok ya penewaŋgiŋetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatŋe maŋgum sot newi.

¹¹ Nem tatŋetâ imbi nombotŋe ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatŋe meningirâ kâlehen gane.” ¹² Sâŋetâ sâop. “Bia, ba arinŋet. Nâ ki nânğâyinŋian. Yen wonân gâtŋe?” Yawu sâm watyehop.

¹³ Yakât topŋe yuwu sâmune nânğâŋet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanğai. Yakât otmâ galemahom heŋgenŋum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topņe
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâmunen nâņgâņet. Lok âlâņe kapi kâlepņehen ariwe sâm âi loklipņe yongonmu gaņetâ yuwu sâm ekyongop. “Senņe âlâlâ tatnihiap yu galemgum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâm âi loklipņe tewetsenņe mem dopyenjan âlâku ikņiâk ikņiâk yingiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waņmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop waņmu miop. Bâiņeâmâ 1000 kina yakât dop waņmu miop. Yawu yingim yaņak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopņeâmâ âi topņe topņe tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopņe âi topņe topņe tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopņe âi ki tuhuop. Yâkņeâmâ tewetsenņe ya mem itâ hambuņan mânuņmâ tuņgu topņan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyeņe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipņe tewetsenņe yingiop ya yongonmu gaņetâ âlâku ikņiâk ikņiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenņe yingiwanaņe mem âi tuhuņetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop. ²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopņeâmâ 5000 kina yâhâņe teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâņe 5000 kina nihion yaņe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bâtņan kalop. ²¹ Bâtņan katmu patoņe yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilonņo oap. Yakât otmâ tepne heroņe nâņgâm âi âlâ torokatmâ gihimune

galemguuwat.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopne ga ekuop. “Lok pato, gâne 2000 kina nihion yaņe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.”

²³ Yawu sâm waņmu sâop. “Âi mendâ âilonņo oap. Yakât otmâ tepne herone nâņgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguuwat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu arimu lok 1000 miopne ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nâņgâm heņgenņuan. Gâ lok sâtņe. Lok âlâ me âlâne gâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâņetâ nâņgâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kiņgitnahât otmâ tewetsenņe nihion ya biatgihimap sâm itâ hambuņan mânuņmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâm waņop.

²⁶⁻²⁷ Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk naņgat. Lok âlâ me âlâne nâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâne tewetsenņe gihiwan yu mem kât emetņan katdâ tatmu tewetsenņe âlâkuâk teteop mâne gâne mem bânan katdâ ârândâņ otbâp.

²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu naņgan. Bukuhaņe 5000 kina mem kinsapne nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhum gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe waņbom. ²⁹ Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâne lok âlâ me âlâ âi sâm yiņgimu biwiyeņe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâne otyiņgimu âilonņoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yiņgimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watņetâ yaehen ge hemgât pat

manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.”
Yawu sâop.

*Yesuje âwurem ge mem kâsip misip tuhunenek-
buap.*

³¹ Yesuje den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otjetâ matje yingiwom yakât sâwe. Anitâje yâhâpje hângânnohomu purik sâm gewom yanâmâ aŋelolipne kerek meyekmune yengât den sâm hâreyinginomgât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniŋ konohân kinjetâ galemje hohetyeŋan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikŋiâk otmu noniŋ komot ikŋiâk kinnomai. ³³ Nâje dop yawuâk lohimbî kerek mem ketetyekbom. Nombotje nine pat mannomai yamâ bonângen katyebom, otmu nombotje hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyebom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbî Anitâje hân himbim ki kalowân yan manman kârikŋahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiŋetâ newan. Me tohât hâŋ hâŋâk nehop yanâmâ osom nihiŋetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senje âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânnohowi. Me papatolipnaje pâi emetŋan mem katnekjetâ tatban yan nâhât tepyeje nângâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awoŋne tihit ambonaje manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâņe den eknongoat yu nâņgâmunņe ki keterakņingiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwin? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupņe gekmâ yan buku otgihiwin? ³⁹ Me pâi emetņan talon yan, me kundat umatņe topņe topņe tetehihowân nen yawu tâņgohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwin nangain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sâņetâ sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiņgiain sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâm ekyongom benņe kanehen kin-nomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâņe sotgât po nihimu manban yan ki um nihinjetâ newan. Me tohât hâņ hâņâk nehop yan ki osom nihinjetâ newan. Me yeņgâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyeņan yâhâ ki katnekbi. Me senņe âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatņe tetenihiop, me pâi emetņan mem katnekņetâ tataban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâņe emelâk kâlâpgât pat kuyiņgimu tap. Yeņe pilânekmâ Satan otmu hoņ bawalipņe yeņgâlen torokatmâ orowâk tatņetâ kâlâpņe seyekmu hâhiwin nâņgâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâm ekyongomune yâkņe yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâņe sotgât, me tohât, me senņe âlâlâhât sârâ ki tâņgohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetņan katgekņetâ talonân yan ki tâņgohowin? Yakât sârâ nâņgâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâmbuiakŋetâmâ yuwu sâwom. “Yeŋe nâhât komolân gâtŋe âlâ me âlâ geheŋe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyiŋgiain sâmbnâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâmbhâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâmbkinmawân kioŋnomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heron maron manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuŋe den yawu sâmbtiŋ pilâm benŋe girawu tetewangiwuap yakât nen hon bawalipŋe eknongop. ² “Halihu Tihit tihit homban tetemu yanâmâ Anitâŋe nanŋe bulâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yakât topŋe teteâkgât howanân nohom kânâŋgâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yeŋgât kunlipyenŋe otmu Yura nengât papatolipnennâŋe Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâmb yakât den hikuwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbiŋe ekŋetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunŋe mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâŋe to kukŋe mem Yesuhât kunŋan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâmb, hâk bâle tetewangimu manminiop ya heŋŋeŋguop

yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunne imbi âlâne to kukne suk sukne âlâ, hâmeŋe yahat yahatne, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunŋan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoŋ bawalipne ekmunne ki ârândâŋ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukne suk sukne yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunne ki ârândâŋ oap. ⁹ Nenne to yu âlepne mem arimunne lok nombotne puluhneŋetâ yakât hâmeŋe mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunne Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâop. “Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât wongât nâŋgâŋetâ bâleap? Nâŋe nâŋgâmunne âilonŋo oap. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manneŋetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukne suk sukne ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepne yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongoneŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

*Yurasine Yesu betnehen kionbuapgât sâop.
(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)*

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipne kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ, kutne Yurasi sâm, yâkne hotom uminiwi yengât kunlipne yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâm âiyongop.

“Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matnje wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmejeâmâ nenje kât nanje 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanje ya wan̄bi. ¹⁶ Wan̄etâ miakmâ yakât kakñan girawu otmâ lohotñan menomaihât nânġâm manop.

Yesuje hoñ bawalipne orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Hombañ ya kutnje âlâmâ Natik Hombañ ya tâlâhumu nenje yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Hombañ tâlâhuap yakât hândâhân lohimbi dondâñe menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunje sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekunomai. “Nengât bawapinenñaje yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâñe hoñ bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm ekunomai.” Yesuje den yawu sâm eknongop. ¹⁹ Otmu nenje Yesuje sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoñ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunje yuwu sâm eknongop. ²¹ “Yuwu sâmune nânġânjet. Yengâlen gâtñe lok âlâñe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyeñan mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nânġâm biwinenñaje umatñe otmu yakât topñe nânġâne sâm nenje ikñiâk ikñiâk yuwu sâm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâ m âikumunje yuwu sâ m eknongop. “Anitâje sâ mu kulemgowi yakât bonje nâhâ len tetemu nohojetâ mumbom yakât sâ p tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâ len gâtje âlâje oto konohân nâ orop sot nendomait yâkje betnehen kionmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matje hâmbâ i umatje dondâ membuap. Yakât otmâ mâmâ naje ki mem ga katbâ p yamâ mem ga kalop yawu nanjan.” Yawu sâ op.

²⁵ Yawu sâ mu yanâ k Yurasije âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhâ t mon yat?”

Sâ mu sâ op. “Nâ gâhâ t yan.”

Natik newi.

(*Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25*)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâ m eknongop. “Yu mem nejet. Yuâmâ nâhâ t sunumne yawu oap.” Yawu sâ op.

²⁷ Ningimu nemunje yanjak wain to mem Anitâ yâhâ pje mepaem gâ im ningim yuwu sâ m eknongop. “Yen to yu mem nejet. ²⁸ To yuâmâ nâhâ t hep yawu oap. Gârâmâ nohojetâ hepne gamu mumbom Anitâje nâhâ t nâ ngâm den sâ m kalop yakât bulâje tâ j tâ nâ k tetewuap. Yawu otmu lohimbi kerek yengâ t tosayeje Anitâje pilây ingiwuapgâ t mâtâ p tetem henge nguap. ²⁹ Nâ sâ p yiwerene wain to yu yen orowâ k ki nem yâhâ wom. Yawu gârâmâ yu nemunje ki pesuk yap. Hâmbâ i Anitâje âlâkuâ k hâ ngâ nohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâ k nem yâhâ nom.” ³⁰ Yawu

sâm tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewañgim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbaŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.
(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmune lama yengât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâm oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai.

³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyŋgim tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânŋawaŋgian,” sâwuap. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu

sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

*Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)*

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pereŋ pilâm ba awoŋ orop den tipŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewaŋgiwe sâmu olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâmu ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâmu ekyongom pereŋ pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâmu oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe iŋetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâmu ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Nâ yiwereŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki otŋet. ⁴¹ Biwiyenêâmâ hewewenŋ oap. Yâhâ wâtyenêâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâmu yâhâpŋe purik sâmu ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoŋ, sâp yiwereŋe umatŋe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuâtgât dop ki otbuap otmuâmâ nanŋat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu

sâm yahatmâ âwurem ba hoŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi.

⁴⁴ Yawu otŋetâ kalimbunje âwurem ba den sâop yawuâk sâmu ulitguop. ⁴⁵ Âwânje orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba hoŋ bawalipŋe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanŋai me? Wongât aman pâlâmŋe im tai? Emelâk Anitânje yu otbomgât hânŋânnohomu gewan. Yakât topŋe teteâkgât kasalipnanje menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bâiŋ, yen yahatmâ enda yekŋet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yenŋâlen gâtŋe betnehen kionŋsapŋe taka kinsap. Yakât yahatŋetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâmu eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yenŋât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnennanje lok sesenŋâlâk hânŋânyongoŋetâ bukunenŋe Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâmu takawi. Takanetâ nen orop ahomaingâtân nânŋâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâmu ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâmu ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinŋetâ Yurasine Yesu gotŋan tâŋ tâŋâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâmu parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâmu ekuop. “O bukune, girawu nânŋâm takat ya âlepŋe ot.”

Yawu sâmu kasalipņe in yawu ga mewi.
⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtņe âlâņe yahatmâ tewetņe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hoņ bawa ya ândâpņe nombot topņambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesuņe ekmu bâlemu yuwu sâm ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matņe hâmbâi tewet yuņahâk purik sâhihimapgât ya pilâ.” ⁵³ Gâ nâhât topne ki naņgatgât yawu oat. Nâņe âlepņe awoņne ekumune aņelolipņe kiņgitņe orowâkņe tânohoņetgât hâņgânyongomu ge kasalipne yu yongom watyekņetâ arinomaihat dop tap.
⁵⁴ Yawu gârâmâ awoņ ekumune aņelolipņe hâņgânyongomu yawu otbâiâke yamâ ikņak âi sâm nihiop yakât mâtâp maņgunetâ bonņe ki tetewuap. Yakât otmâ sâm nihiop ya ârândâņ olâkgât naņgan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâm kasalipņe yuwu sâm ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtņe metņe âlâlâ mem takai. Yeņe nâhât lok bâleņe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleņe âlâ kune sâm takai? Ya ekumune bâleap. Hilâm ârândâņ nâmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yiņgim gaman. ⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânņan Anitâņe poropetelipņe den ekyongomu kulemgui yakât bulâņe âun teteap.” Yawu sâmu ekmunņe hâknenņe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

*Yesu muâkgât sâm den hakņan sâwi.
 (Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)*

57-58 Nenâmâ kerehâk kinjitennehâhât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunje Petoroje ikniâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeje, kutje Kaipa sâam, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâap yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennaje menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinjetâ Petoro yâhâmâ emet ginjan tembe lâuje emet yakât galem kinbi ya yengât hohetyenan ari kinmâ den girawu hikunomai sâam yakât ândâp katmâ nângâop.

59 Ândâp katmâ nângâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunje muâkgât den golâ topje topje gahaem hakjan sâawi. 60 Yawu otmâ lok dondâje den girawuân hâum sânetâ kunlipyenne nângânetâ ârândâje otbuap yakât pâpguwi. 61 Yawu gârâmâ hohetyenan gâtnje lok yâhâp yaje yahatmâ emelâk Yesuje den sâop ya nângâm hilipgum den imbiâk hakjan sâowot. “Lok yunjeâmâ yuwu sâamu nângâwit. “Anitâhât opon kâmbukje emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpje hilâm kalimbu kâlehen tuhum manjuwom. Lok âlâ me âlâje ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakjan sâmutâ Yesuje olotojâk kinop.

62 Olotojâk kinop yakât Kaipaje yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunje yakât matje ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunje ki ârândâje oap.” Yawu sâop. 63 Yawu sâamu benje Yesuje yâhâpje olotojâk kinop. Olotojâk kinmu witgum sâop. “Bâin witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonjahât senjan âihohowoman yukât matje sârâ nângâne.

Gâ Anitâņe ikņe nanņe bulâņe ya hâņgâņgohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâņgâņe.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâņe hâņgâņnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe wâtņe nihim âlâkuâk hâņgâņnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ âwurem ge yeņgât kunyeņe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtņe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipaņe nâņgâmu bâlemu yahatmâ ikņe sâņgum mem duhatmâ bukulipņe yuwu sâm ekyongop. “Bâe, ikņahât nâņgâmu yahatmu Anitâhât kaweņan kinbe sâm oap. Yuâmâ den kâmbukņe hâliliņe yap. Yakât girawu tuhunomgât nanņgai?” Yawu sâm âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kuņetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâm kundenņan tâpguwi. Tâpgum gâtņane sâņgum âlâ mem senņe sâhâm kâtâpguņetâ kinop. Senņe sâhâm kâtâpgum ândâpņe huhuwi. Ândâpņe huhum nombotņane yuwu sâm âikuwi.

⁶⁸ “Bâiņ, ândâpge âlâņe huhuap? Anitâņe hâņgâņnohomu gewan sâmat. Ya bulâņe sâmat otmuâmâ yiwerenņe âlâņe ândâpge huhumu eksat yakât sârâ nâņgâņe.” Yawu sâm kum senņan gem mem âlâlâ mâņgâewi.

Petoroņe Yesu bethaņgiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroņe emet ya hawiņanâk kinmu hotom uminiwi ya yeņgât lok kunyeņahât hoņ bawa imbi âlâņe ekmâ yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia amboņe orop manņetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nâŋgâmaiĥât Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâŋe den yat yakât ki nanġan.” ⁷¹ Yawu sâmu pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtŋe yâk orowâk manġetâ yekman.”

⁷² Yawu sâmu ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât senġan kinmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ lok yakât ki nâŋgâwanġiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtŋe nanġain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yengât enġat ya sârâ nanġain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe gekŋain.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâŋetâ sârereakmâ sâop. “Bâiŋ, âlepŋe Anitâhât senġan den membom otbuawâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok sâmu tai yuâmâ bulâŋanâk ki nâŋgâwanġian.” Yawu sâop. Yawu sâmu oan mâne yanâk gokorok isiop. ⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânġan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwanġian” sârâ kalimbunċe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nâŋgâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet haŋ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnenŋaŋe Yesu muâkgât sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnan kum sâhâm dâim Roma yengât

kiap âlâ, kutnje Pilato sâmb, yâkât den sâsâ emetņan ariwi.

*Yurasi hiwawahop.
(Aposolo 1:18-19)*

³ Otmu bukunenņe Yurasinje Yesu mumbuapgât den sâmb hârewaņgiwi yakât den pat nâņgâmbu bâleop. Nâņgâmbu bâlembu yâkņe kât nanņe 30 waņbi ya mem sururuk sâmb ari yuwu sâmb ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaņe bia yamâ nâņe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatņe mian.” Sâmbu sâmbi. “Tosa amboņe. Gikak heņgeņguwuat.”

⁵ Yawu sâņetâ nâņgâmbu bâlembu pilâyekmâ tewetsenņe waņbi ya mem ari opon kâmbukņan yâhâ sorokenâk pilâmbu giop. Pilâmb gem sururuk sâmb ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyenāņe tewetsenņe pilâop ya mem yuwu sâmbi. “Tewetsenņe yuâmâ Yurasinje Yesu betņehen kionņop yakât hâmeņe. Yawu gârâmâ yuņe opon kâmbukņahât pat sâmb katmunņe ki ârândâņ otbuap. Yawu gârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlâņe aman tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepņehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâmbi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhwi yakât kutņe yuwu, “Heņņak puluhwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutņe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otbi yakât bonņe teteop yamâ emet inâņņan Anitâņe sâmbu poropete âlâ, kutņe Yeremia sâmb, yâkņe kulembguop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnennāņe lok âlâ muâkgât sâmb hârewaņgim yakât kât nanņe 30 kasaņe waņbi. Tewetsenņe waņbi

ya mem ari lok âlâ aman̄ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomai sâ̄m Anitâ̄ne den eknohop.” Yawu sâ̄m kulemguop tap.

Yesūne olop miop yakât Pilatōne âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnennāne Yesu mem Pilatōne sâ̄m hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Kat̄jetâ tatmu Pilatōne yuwu sâ̄m âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâ̄mai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâ̄mu sâop. “On̄, den bulâ̄ne yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombot̄nāne yâkât hak̄nan sâ̄wi. Hak̄nan sâ̄̄jetâ den mat̄ne ki sâop.

¹³ Ki sâ̄m olotōjâk kinmu Pilatōne topōne nâ̄ngâwe sâ̄m Yesu yuwu sâ̄m âikuop. “Girawu otmâ den sâ̄m tai yakât mat̄ne ki kâpekyingiat?”

¹⁴ Yawu sâ̄m âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâ̄t̄ne olop.

Yesūne kū̄jetâ muâkgât Pilatōne den sâ̄m hârewāngiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatōne yuwu nâ̄ngâop. “Lohimbi dondâ̄ne Yesuhât nâ̄ngâ̄̄jetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyen̄āne nâ̄ngâ̄̄jetâ bâlemu yan̄ak muâkgât sâ̄m hârewāngim nâhâlen mem takai.” Yawu nâ̄ngâm engat yâhâp otmâ kinmu yan̄ak imbīnāne yuwu sâ̄m den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topōne yuwu. Yesu yamâ tosāne bia. Gârâmâ gâ̄ne ihilâk ki otbāngiwuat.” Den yawu sâ̄m katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombanj ârândânjâk Pilatoņe yuwu otminiop. Lok tosa otņetâ pâi emetņan katyekņetâ tatminiwi yapâ gâtņe âlâ me âlâhât lohimbijne nânġâņetâ dopņan otmu lok âlâ holaņbuat sâminiwi ya holaņyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleņe, kutņe Yesu Barawa sâam, âlâ me âlâ holaņmu gewuapgât nânġâm Pilatoņe lohimbijne ya yuwu sâam âiyongop. “Âlâ holaņmune gewuap? Barawa me Yesu holaņmune yengâlen ġiâkgât naņgai?”

²⁰ Yawu sâam âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât kunlipnenņane lohimbijne biwiyenjan kionmâ yuwu sâawi. “Barawa holaņdâ gemu Yesu kuņetâ muâk,” sâņet sâam engatyenjan gewi. ²¹ Yâhâ Pilatoņe yahatmâ kinmâ yuwu sâam âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaņmune ġiâkgât naņgai.”

Sâamu sâawi. “Barawa holaņdâ ġiâkgât naņgain.” Sâņetâ sâop. ²² “Yesu yuâmâ Anitâņe hânġângumu ġiop sâamai yâkât ġirawu otbaņġiwomġât naņgai?”

Sâamu ņerekņe berendenjâk sâawi. “Yâk howanân kum kânânġâņetâ muâk.”

²³ Sâņetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotņe. Wuân otmu bâleopġât yawu yai?”

Yawu sâamu âlâkuâk yahatmâ sâawi. “Howanân kum kânânġâņetâ muâkgât naņgain.” Yawu sâawi.

²⁴ Yawu sâam kunyene kârikņe otņetâ kuk pato tetemap sâam Pilatoņe yahatmâ kinmâ topyene teteâkgât to osom katmâ senyenânâk bânņe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâam oai yamâ yengât tosa. Yuņe nâhât wahap ki oap. Yawu ġârâmâ senyenânâk kinmâ to yu piriakmune neksai.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Sâmunje kunjetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe ot-nomai ârândâh menenekbuap.” Yawu sâm hârewi.

²⁶ Yawu sâm hârejetâ Pilatoje sâmu Barawa ya holarjetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipje eky-ongomu Yesu mem kândâtje lawitjetâ hepjak kin pisilinj sâop. Yawu otjetâ Pilatoje hânggânyongomu howanân kunjetâ muâkgât mem ariwi.

*Tembe lâulipje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)*

²⁷ Tembe lâulipje Yesu mem ya pilâm emet âlâen katjetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyene nombotje meyekjetâ gawi.

²⁸ Gam Yesuhât hâk katipje tuhum pilâwangim hâk katipje kâkâlep, kuriñ takop takop yamâ lok kutdâne mânunjakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunbangiwi. ²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâtje metje, hatman yawuyane mem gongongum lok papato yengât ñerenden ya dop kum kunñan kepeim âlihithangiwi. Âlihithangim kapam âlâ bâteje bonângen wanjetâ memu gotñan ba senñan gem girinbangim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nangain.” Yawu sâm senñan gewi. ³⁰ Senñan gem kundennan tâpguwi. Otmu kapam wanbi yanjak bâteñan hindâm kunñan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipje kuriñ ya mem tuhum pilâm ikje hâk katipje mânunbangim yanjak mem howanân kum kânângâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikñahâk howanñe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtñe houñ sâmu lok âlâ, kutñe Simon sâ, yamâ Kirene gâtñe ya mem tetem sâwanñetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutñe Golihata sâ, yan ariwi. Kut yakât topñeâmâ “Lok Kunñe Hahitñe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuñe hâhiwin dondâ nâñgâmapgât wain to otmu to ñasin bâleñe ya orowâk menduhum gâim wañetâ nemu ñasinbanñimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipñe tuhum pilâmâmâ ikñe howanân kum kânâñgâñetâ kinmu hâk katipñe ya mem “Âlâñe miakbuap?” sâ, mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katñetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeñe ikñiâk ikñiâk kulemgum amanân mânunñetâ giop. Mânunñetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meñetâ kut teteop yañe miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakñan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunñan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutñe Yesu. Yâhâmâ Yura yeñgât lok kutdâ.” Yawu sâ, kulemguwi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâñgâyelekñetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbi nombotñe mâtâp ya watmâ howan hâlâñmâ arim takawiñe Yesu ekmâ lauyene butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “Gâñe emelâk yuwu sârâ nâñgâwin. “Opon kâmbukñe yamâ nâñe liakum hilâm kalimbu biwiñan tuhum manñuwom,” yawu sârâ nâñgâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâ, kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenñe “O, Anitâhât nanñe bulâñe” sânom.” Yawu

sâwi.

⁴¹ Yawu sânetâ benje hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiñe senjan gem lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmâi. Yuñe lok nombotñe tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikñeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinnenje yâkâlen katmâ tem lâuwanjinom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikñak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanñe bulâñe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikñahât yawu sâop. Gârâmâ bâiñ Anitâñe tângumu howanâmbâ kâpehâkmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâm senjan gem kinñetâ yanâk lok bâleñe yotgom kânâñgâyelekñetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikñan, 12 kilok olop yan Anitâñe nâñgâmu emetsenñe bok sâmu omoñ saha-hop. ⁴⁶ Omoñ sahakmâ yapâ ari emetsâpñe 3 kilok otmu emet lañinñe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuñe kândâtñe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topñe yuwu. “O, Awon, wongât nâñgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotñañe nâñgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Elihât mon sâm ahom kuakmâ tap.”

⁴⁸ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtje âlâje sururuk sâm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtje potonjan pân pân kepeim wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ Yesuje niâkgât laujan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukulpnaje yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Eliaje himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutje kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰ Yawu sâm kinjetâ Yesuje kârikjeâk halahum yanjak bâiñje kambiamje tok sâmu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimbi inñaje opon kâmbukje yakât biwiñje ekmai sâm sângum kâlep pato hikujetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yaje pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop. Yawu otmu mososoj pato miop. ⁵² Mososoj pato memu yan hân orotok sâmu lohimbi nombotñaje emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum añ sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaje ari Yesuje mumuñambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâñjetâ yan kapi ambolipñe orowâk enakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâñmâ kinbiñe mososoj pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâñjanâk Anitâhât nanje.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotje yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipñe. Yâkñeâmâ Yesuhât hon baminiwi yamâ kutyene yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtje, âlâmâ Mariahât nambene Yakowo yet Yose mâmâyetje, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetje.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet njiŋ sâmu yan lok âlâ, kutŋe Yosep sâŋ, yâhâmâ Arimata kapi amboŋe. Yâkât iri sikumŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkŋe Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeim manop. ⁵⁸ Lok yaŋe Yesu lâum ari hanguwe sâŋ Pilatohâlen ari tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu launjan mem tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem waŋbi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem waŋetâ bukulipŋe orop Yesu lâum ari kât mâtâpŋe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepŋe yan hannohonomai sâmu nanlipŋaŋe kât mâtâpŋe kusânâ mem tiŋgâloŋetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sâŋgum kaok âiŋe yaŋe katipgum kâlehen lâum ba katŋetâ talop. Katŋetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunŋetâ ba mâtâpŋe ya maŋguop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboŋe otmu nambene Yakowo yet Yose mâmâyetŋaŋe yan ge tatmâ we bâle nâŋgâm talowot.

Tembe lâu katyekŋetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet haŋ sâmu, tatmâ nâŋgâminiwin sâp yakât omoŋânâk hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu Parisaio yaŋe Pilatohâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâŋ ekuwi. “Patonenŋe, den tipiŋe sâmunŋe nâŋgâ. Yesu lok perâk yaŋe emelâk den âlâ yuwu sâop ya naŋgat. “Nâ nohoŋetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu naŋgain. Yawu gârâmâ hoŋ bawalipŋaŋe lâum ari âlâengen misiŋgutŋetâ tatmu den imbiâk yuwu sâŋ lohimbi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk

mumuᅇambâ yahatsap.” Yawu sâᅇ kâityongom anᅇoân yakât nânᅇâᅇetâ yahalop ya witgum torokatᅇetâ umatᅇe topᅇe topᅇe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaihât ᅇâᅇe tembe lâu nombotᅇe katyekdâ ari sum yakât galemᅇe kinᅇetâ hilâm kalimbu pesuk sâekᅇât nanᅇain.” Yawu sâᅇ ekuwi.

⁶⁵ Sâᅇetâ sâop. “Bâiᅇ nâhât tembe lâu meyekᅇetâ ari sum galemᅇum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâᅇu tembe lâulipᅇe meyekmâ sumânᅇen ariwi. Ari kât hâpunᅇu mâᅇâpᅇe maᅇᅇuop ya ekmâ denᅇop kutakum mem ᅇinᅇan katᅇetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulipᅇaᅇe tuhum ᅇik beretek pilâm kâlehen yâhâmaihât Sisahât towat denᅇowân katbi. Denᅇowân katmâ tembe lâu galem katyekᅇetâ kinᅇetâ âwurewi.

28

Yesuᅇe mumuᅇambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet haᅇ sâᅇu yanâk Maria, Matala kapiân ᅇâtᅇe otᅇu nabeᅇe orowâk sumânᅇen ariowot.

² Arimutâ yanâk mososᅇ pato memᅇ aᅇelo âlâ hâk katipᅇe kaok bolanᅇ bolanᅇ yaᅇe himbimâmbâ pâràk sânsânâk ᅇiop. ᅇe kât pato âlâ Yosep bukulipᅇaᅇe lâᅇm hâpunᅇetâ ba sum mâᅇâpᅇe maᅇᅇuop ya yâkᅇe lâᅇm hâpunᅇmâ pilâm kakᅇan yâhâ talop. ³ Otᅇu aᅇelo yakât kundennᅇaᅇe laᅇinᅇe dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakᅇan ᅇe tatᅇu ekmâ tembe lâu yaᅇe umutyenᅇe arimᅇu kâi bâᅇyenᅇe sân sân sâᅇ derepyongop. ⁵ Yawu otmâ aᅇelᅇe imbi yâhâp yuwu sâᅇ ekyotᅇop.

“Yet kinḡityetḡahât ki otset. Yetḡe Yesu howanân kuwi ya ekde sâm takawot ya nanḡan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuḡambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nânḡâm in yawu âwurem ari hoḡ bawalipḡe yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânennḡe emelâk mumuḡambâ yahatmâ Galilaia hânânḡen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk arinḡetâ penanḡinomai.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nânḡâm koahowot yamâ biwiyetḡe heroḡe pato nânḡâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoḡ bawalipḡe yenḡâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesuḡe mâtâwân teteyitḡim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nânḡâm mepa sanḡan otbanḡiowot. ¹⁰ Yawu otbanḡimutâ yuwu sâop. “Yet ki nânḡâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoḡ bawalipḡe ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yanḡe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemḡe kinbiḡe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yenḡât kunlipyeḡe kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonḡetâ opon kâmbukḡahât galemlipyenḡe orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yanḡe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenḡe hâmenḡe pato yinḡim “den golâ yuwu sânomai,” sâm enḡatyenḡan gewi. ¹³ “Nen omoḡ derep kâmbukḡan

aman pâlâmne imunne Yesu hoŋ bawalipnaŋe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatoŋe den yu nângâm hilipyongomapgât nenne sârereyekmâ topne yu kurihinom. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmeŋe yinŋinetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwereŋe yu Yura kapi ambolipnaŋe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipne kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuŋe pumne âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunne Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nângâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotnaŋe ekmâ engat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuŋe gotnennan ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ himbimân gâtne me hânân gâtne, ehekne ki ehekne kerek yengât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yinŋim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbi kâsikum yinŋinetâ nâhâlen biwiyenaŋe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŋe nengât kulân lohimbi toen mem katyekŋetâ nenne tihityeŋe otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yinŋim gan

ya kerehâk kâsikum yinġinjetâ biwiyenaje tinâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândânġ mâmânġe otyinġimune nâ orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penaġgiaknom.” Yawu sâm den bâiġe eknongop. Bâiġ, den pesuk yap.

clxx

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc